

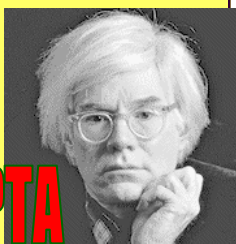
Руснаци у Швеце

Рок V, Чис. 2 Май – Август /2006/ May–August Vol. 5, No. 2

НАЙПОЗНАТШИ РУСИНИ АМЕРИКИ (1)

ЕНДИ ВАРХОЛ, НАЙВЕКША ИКОНА ПОП-АРТА

ИКОНА ПОП-АРТА: За його мено знаю и гевти цо не маю поняца о уметносци, діла му посцигую рекордни цени на тарговищу, а вон сам, обшеднути зоз славу и гламуром, зоз власного живота направел гепенинг у котрим ше богаче и познати гвизди стретали зоз наркоманами и трансвеститами, jetset з полушветом. Та, и попри шицког того, скоро 20 роки после шмерци, Енди Вархол и далей фасцинантно таїнствени

ЦЕРКВА: Ище у дзединстве Вархол од побожней мацери Юлії научел ходзиц до церкви не лем внєдзелю, але и роботним дньом

ПОВЕРХ(Н)О[В]О[С]Ц: “Кед же жадаце знац шицко о Ендийови Вархоллови, патьце лем на поверхносц моїх малюнокх и филмох и на мене самого и - то я. Нет нічого споза того” – твердзел тот уметнік. И нешка велька дилема: Чи вон з тим гуторел правду?

Енигма “Вархол” почина уж зоз самим податком о його народзеню бо ше по нешка зоз сигурносцу не зна ані час ані место його народзеня. Познейше прилапени податок о тим же Енди народзени 6. августа 1928. року у Питсбургу, и податок ше опера на його кресцене писмо хторе було потребне же би могол конкуровац на коледж. Исти датум народзеня стої и на його потвердзеню о першей причасци. Його правдиве мено и презвико було **Andrew Warhola**. Зоз сигурносцу ше зна же Енди одроснул у тим покус шивим варошу у америцкей держави Пенсилванії, точнейше у часци вароша хтору имигранти наволовали “**Руска долїна**” дзе фамелия Вархолових бивала у скромней хижи. Ендийово родичи, оцц **Андрей Вархола** (оригиналне презвико му було Varchola але го вон пременел по уселеню до ЗАД на Warhola) и мац **Юлія Юстина** дзивоцке презвико Завачка (народзена 1892. року) були имигранти русинскей националносци зоз валалу Микова, недалеко од Медзилаборцох у сиверовосточней часци Словацкей.

Фамелия Вархола зоз приятелями, Питсбург, конц 20-тих рокох

Ендийов оцц **Андрей Вархола** бул народзени 1886 року. Зоз Юлію Завачки ше оженел 1909. року а о три роки, кед му загрожело же будзе мушиц пойсц як вояк до войны хтора ше

КАНАДА

ТИЯНА ПЕРЕПЕЛЮК

“МИС ГЛОБ САСКАЧЕВАНА”

Пише:
Гавриїл КОЛЕСАР
Киченер, Канада

Вистка швидко сцигла и до нас у Онтарию, а глашела: “**Тияна Перепелькова, зоз**

Норт Батлефорду, постала мис Саскачевана! Деталї не знаме, але тото преверене!”

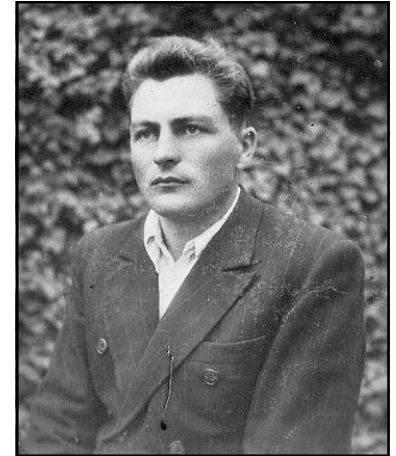
Кед чуем таку вистку, такой ми “шерцо подскочи, затанцуе”, окремене ше задовольство зяви. Озда и прето же зме, як национална група, такповесц вшадзи найменши, а кед вам, вец, хтошка з тей малюцкей групи постане ПЕРШИ у дачим, га вец нет конца-края задовольству. А мож задумац же як ше зрадовали и радовали Перепельково, и **Тияна**, и сї брат **Калвин** и родичи, мац **Олена** и оцц **Славко**, шицки по походзеню Керестурци. Познате нам шицким, и ту на америцким континенту и у жемох Европи., децениями та и сторочами Руснаци познати як вредни роботніки и - то було шицко. Кажде их сцел, каждому були як таки добри, хасновити, лем - за доброго роботніка нет даяки окремени вибори, даяки конкурси за “Мистер роботнік” и подобне. А, ниа, часи ше меняю. “Руснаци у Швеце” писали о тим же Петро Штрангар бул 2000. року избрани за найкрасшого легиня Южней Австралиї и на тим вибудовал красну карьеру модела, путує, зарабя, жиє з иншаким животом як звичайни млади людзе. А тераз – Тияна.

ЯНКО ТИРКАЙЛА, ПОЗНАТИ КЕРЕСТУРЕЦ-СЕЛИЩАНЬ И ГАСТАРБАЙТЕР У НЕМЕЦКЕЙ (4)

У НЕМЕЦКЕЙ ВАЛАЛ, КАМЛАХ ГО ВОЛАЮ, У НІМ КЕРЕСТУРЦИ ХЛЄБА ЗАРАБЯЮ

Пишу:
Гаврил КОЛЕСАР
Киченер, Канада
Йовген МЕДЄШИ
Р. Керестур,
Войводина

- ◆ Бачи Янко Тиркайла одходзи до Немецкей, на пар роки, як 50 рочни человек, а остава гет, аж по пензию
- ◆ Обисце Тиркайлових часто здабало на даяки клуб дзе ше гастарбайтере Руснаци сходзели, приходзели на дружене, пре пораду, пре даяку помоц

**Янко Тиркайла як
млади бачи**

На полю ше робело шицко. Часто споминал роботу зоз конопу, зоз цвickлу, познейше папригу. Бул успишни параст бо вельо раз достал и припознания з боку новинох „Польопривредник“ як рекордер у продукциї цвickли. Интересантне и тото же вон и бачи Канюх видумали, а у Канюха коваля и направели и перши хасновали плуцок за паранс паприги хтори нешка ма кажди папригар у валале а и ширше, т.с. без хторого нешка едноставно не мож буц папригар и заградкар. Медзитим, и попри шицкого, не бул задовольни. Пенєжи вше хиби, вше жичац, вращац, держава вельо бере, дзеци ше школюю, але их треба и пристановяц.

- Перше ше Маря одала, па вец ше Янко оженел, и вец едно за другим одходзели. Було теди и длуства та зме надумали пойсц до Немецкей. А там нас исто початок чекал, не було легко, але кед сом кус навикла на тамтейши живот и способ, та ми було кус легчейше. Не знала сом по немецки але ме кус дзеци учели, а дакус баба и дїдо бо вони жили з Немцами. Почала сом робиц у готелу

и старала сом ше же як то будзе. Но, пришла ми една, цо була наша з Керестура, попреводзиц слова бо Туркинї, наприклад, ише меней знали як ми. Та ми вона погаторела, а я на руку почала писац шором “ложка, видлїчка, танер...” и цо ми питали а я на руку попатрела и знала сом цо мам принесц. Робела сом у хотелох на вецей местох, досц сом замяновала та сом вшадзи дацо нове научела и

мала сом, так, досц пракси. Пришла сом еден час назад до валалу, гу оцови, кед мац настрадала, а вец сом ше вращела до Немецкей. Теди сом кажду унуку, хтора уж могла робиц, одводзела до Немецкей да видза же як то на Заходзе робиц. И кажда люби же була.

ВИДЗИЦ ДРУГИ ШВЕТ, ЯК ШЕ ЖИС И РОБИ – ВЕЛЬО ВРЕДЗИ

Вшелїяк, не дзечне, але

На синовеј Янковой свадзби 1964. року

У Немецкей на жридле Дуная зоз дзивку Фему хтора там була у нашиви зоз супругом после свадзи

єдноставно мушел пойсц до Немецкей як скоро 50 рочни человек, параст без знаня язика. Значи до Немецкей одходзи у септембре 1969. И знашол ше. Одходзи ведно зоз Мирославом Планчаком зоз Кули, Йовгеном Макайом, Бучко Мироньом, Дороцкийом. Почал у єдного параста на фарми, а познейше преходзи до будовалїща, а потим до фабрики сиру, млечари "Champignon" у Heisingu 120

- Я ци шири повем же да сом не бул у Немецкей, я би не знал ані же сом человек, а не же дацо ище и вредзим. Бо, пойсц до швета, видзиц други жеми и видзиц як то други людзе жию и робя, то вельо вредзи.

Пошол сом на пар роки до Немецкей але - гат, кед не будзеш там 15 роки та не будзеш мац пензию. Но, та, будзем вец 15 роки, дзеци уж були попристановяни, шицко у шоре, и

сом бул виплацани не лем поштено, але аж и так як сом не раховал! Кажди дзень, кед сом пришол з роботи, та сом до теки записал же кельо сом години робел (бо, Шваби не сцели ані єден робиц вецей як 8 гозини а ми - Юговичи, Талияне, Шпанци, шицки зме робели покля требало бо ше тот час плацело, вец, дупло. Та кед сом пораховал, на концу мешаца, свой заробок и вец кед сом достал обрахунок од фирми - я нараховал тельо, а на рахунку у банки сом мал 100, 150 або 200 марки вецей!

Ту бачи Янко станул, на хвильку вошол до двора и о пар "Аскона", фина минути ше врацел зоз єдну векшу белава металик фарба, гонел сом го 17 роки без було якей даякима паперами. Шеднул и вжал бриги. Єдино сом мал першу слику, другу, трецу... Кажда тоту бригу, тото му будзела давни памятки, каждая була нещесце у Мадярскей, цо со спомнул.

Шваби, як да ци повем, не знам як ци обяшніц о Швабах Немецкей. А вец вжал єден папер, а да ше не увредзиш?! Ми Славяне так якош воспитовани же нас Шваби хасную, здзераю... Я у

Ей, зоз Етрингену ютре писмо руши хто год го пречита розплакац ше муши.

Бачи Янко Тиркайла (кучи при псови) зоз приятелями у Немецкей

км южно од Минхену у хторей и учествовал и у вибудови. Ту му уж робел и син Михал з невесту Наталу, а потим и дзивка Верунка зоз супругом Йовгеном.

Немецкей, гварим, робел 15 и пол рока и не почувствовал сом же на мене дахто боком попатрел, лебо да ме понїжел, лебо да ме не виплацел поштено - кед о плацєню слово, вец

З ЯНКОМ ВШЕ БУЛО КОМЕНДИЇ

- У Тиркайлових сом служел од 1936. по 1938. рок. Янко Тиркайла теди бул легинь, а я 11-рочни "легиньчок" - приповеда **Микола Костелник**, 81-рочни цимерман у пензиї - Барз ми було добре у нїх, бо и вони були добри людзе. Вони заменели моїх родичох хтори ище як млади помарли. Любели давац, наградиц, а з Янком вше було комендиї, фиґлі.

* * *

Були зме у млїну по муку, а вец зме ю одвезли на салаш и мехи зме виношели на пойд. Я бул ище хлапец, та сом

лем кладол Янкови мехи на хрибет. Положим я єден, а Янко на мене:

- "Цо чекаш?"

- "Озда не досц тот єден?" - питал сом ше му и положел ище єден. А тот знова:

- "Цо чекаш?"

Я ше збунел, а Янко:

- "Шедай на мехи! Знаш цо це чека кед не послухаш!" (то значело же ше вец будземе пасовац, те. дуриц). Так я, боме, шеднул на тоти мехи. Янко ме винес, руцел и мехи и мене, лем сом ше котулял по пойдзе.

* * *

Янко бул млоди, та знали! заходзел до Коцура гу своей млодей. Каждей другей недзелї на ньго бул шор чувац крави, а я вец ишол дому. Але, Янкови ше ишло до Коцура, а не гу кравом та ме почал 'обрабц' най я чувам, вон ми заплаци... Я ше побунел, бо то моя шлебодна недзеля, ишол бим дому.

- "Ша, ти идз дому! - 'радзел' ме Янко - Крави пуц до 10 годин, а вец дому! Лем, идз през бегель - зоблеч ше, преплївай, най це нїхто не види!"

Цо сом могол - послу-

* * *

Нїгда не забудзем подїю после свадзби. "Хто пойдзе на салаш руцац конопу?" - питала ше Янкова мац. Янко пристал, а з нїм ше позберала и його млада андя Павлина, його шестра Маря и я. Андя Павлина накладла до три литровей шерпенї папригаш цо остал од свадзби. "Кому то рихташ, мачком до тей шерпенки?" - питал ше млади бачи Янко своей супруги. Павлина ше зачудовала, а тот ей - "Не знаш ти як ше у нас е! Порихтай ти таку даяку - осем литрову, а вежні и торту".

Кед зме сцигли на салаш, Янко такой почал: "Но,

Апочко, мамочко,
чи сце подумали
же сце до Немецкей
слугу виховали?!

У Немецкей валал
Камлах го волаю
у нїм Керестурци
хлеба зарабяю.

Яки горки хлебик
то лем вони знаю
бо су оддалсни
зоз родного краю.

Єдинца мац мала
и барз го любела
алс до Немецкей
го випровадзела.

Одходза оцове,
одходза синове,
за нїма одходза,
боме, и дїдове.

Одходза до швета
хлеб да зарабяю
дїдове унуки
свойо споминаю.

Рошніце унуки
най вам ніч не смета,
и най не мушице,
як дїдо, до швета.

*(глас ше почал тресц Бачикови
Янкови док виповедал стихи "и
най не мушице, як дїдо, до
швета")*

Писню закончуєм
бо ми язык сухи
поздравям вас шицких,
найбаржей унуки.

*(тераз уж, при читаню, правел
векши павзи медзи стихами,
чувствовал сом же го цошка
згребело за гарло, же го почина
давиц... при читаню непрерывно
подзвиговал глас боряци ше же
би, даяк, закончел читанє тей
писні)*

- 'Ем ти сунце! –одняло ше
му, у корчу, зоз першох пар секунди
потим як закончел читанє и з руку
утар очи... - Ниа, то написал Дюра
Дороцки, то бул хлапец, фини хлапец,
оженети бул зоз Малацкову зоз

Велького шору... покойни є уж... бул
ми то вельки приятель, вельки...

Бачи Янко вохпал руку медзи
слики, до шкатули, премишал их и –
винял знова єден папер. Кед го
розширел, препознал сом бок зоз
новинох "Руске слово", напевно зоз
"Литературного слова" хто зна зоз
хторого року, и на нїм текст писні
Якима Сивча "Стари салаши". Озда
по даким инстинкту, давни салашар
зоз Селища, бачи Янко Тиркайла, хто
зна як дошел до тей писні и, понеже
му обняла шерцо, чувал ю медзи
сликами у його шкатули за памятки.
(Сивчову писню "Стари салаши" зме
друковали у остатнім чишле за 2005
рок та ю не будземе и ту
повторйовац).

**ЗНАМ Я ХТОРИ ВАС ЧОРТ
ТЛУКОЛ ЗОЗ ДЗЕЛОХ**

Цо ше дотика перебуваня у
Немецкей окрем напорней работи,
необичне же Бачи Янко на 62 роки
закончел позарядово 7. и 8. класу
основней школи гоч му то не було
необходне. Закончел зоз одличним

ти, млада андьо, тегаз зогрей
папригаш!" Зограла вона, а ми
место же бизме ше дали до
конопи - дали зме ше до
папригашу. Кед зме то змасцели,
Янко пререзал торту по поли.
Єдна половка за нас, хлопох, а
друга за жени. "Озда не поєме
цалу половку!" - побунел сом ше,
а Янко на мне же мушим. Неже
зме були хори после того! Лем
зме поспали у аклю. А од работи
на тот завод не було - ніч!

* * *

Стари майстор муровал
комин, а хибело дакус цегли.
- "Гибай!" - поволал ме Янко.
Одвезли зме ше на бегель.
- "Нацо зме пришли на тот
бегель?" - чудовал сом ше.
- "Увидзиш!" - одрезал кратко
Янко. Лапел пайпу з мосцика,
вицагнул и ми ше врацели назад.
Янко винес тоту пайпу на пойд,
надзал на комин хтори стал аж
поклє не звалели салаш! Барз бул
знаходлїви тот Янко.

* * *

Цагало ше цвиклу. Я
попрагал конї и полни коч з

цвиклу звожовал. Цвиклу зме не
зруцовали бо Янко легнул под
коч и - висипал ю! И так цали
дзень! Наисце бул моцни тот

Янко Тиркайла!

* * *

Були зме на полю бо ше
кошелo жито. Робиме ми так и

кед було дас коло 11 годзин,
Янкова жена Павлина гвари:

- Ноле, Янку, лапце 3 -
и 4 морки най их пооберам та

Окреме вредна фотка зоз колекції бачика Янка Тиркайли - учашніки
єдней забави, Янко Тиркайла у улоги Миколая, зоз браду.

Пред будоваліцом у Немецкей, зоз познатима

успихом а бул далекко найстарши школяр. Не вельки шлебодни час препровадзовал найвещей зоз фамелию, унуками хторих часто вожел на вилети, скияне, у друженю з численима приятелями од хторих найвещей було наших Руснацох. (Криви Янко з Коцура, браца Макаї Йовген бочкораш и Яким Маселкар, Дудаш Янко, Канюх Яким – коваль, Папуга Дюра з фамелию –Тештвиров син, Шантова фамелия и велі други,

наварим юшки з месом (теди жени своїм мужом двоєли!). А Янко вжал орчик, руцел на морки та, боме, забил дас б. О якиш час вола нас Павлина:

- "Поце, полудзенок готови"! Хліпали зме смачней юшки, а после юшки - галушки полна вангла! Змасцели ми тоту веліку ванглу, та зме ше лапели до мяса. З нами бул и бачи Яким, Янков оцц. Вон бул барз цихи, озвал ше лем кед би ше му дахто опитал дацо. И ту з нами за столом бул цихо, подопар руки под браду и дзешка ше запатрел. А ми не геверовали. Озве ше Янкова мац гу ньому: "Якиме, лапайце ше есц"! Яким попатрел на празну судзину, та сциха гварел: "Цо най ем, кед уж нет ані мяса, а ані галушки". А вона му на то: "Но та, лем ше ви припатрайце на мухи, та вам ані ніч не остане!"

* * *

Глachelo ше. Машина була у Тиркайлових, а мехи з житом ше виношело на пойд. Гей, Янко бул тот цо могол найвещей винесц! Бул ту и його швекор з Коцура. Янко вжал мех, а и швекра лапел за пас (лем му бочкори ловгли!) и - пошол так на пойд.

пририхтала: Мария Стрибер, Р. Керестур

не важне було дзе и ледво якошик виратовали живу бивали бо му на главу. Пригваряли же их „бил“ 'аскони' не було якишик незгодни чорт з другого боку. чежко пойсц до Бачи Янко ше на тото почал шмишкац дакого, або превесц гоч Шваби були цалком озбильни, го гоч кельо можебуц и тераз злекнути кед ше километри кед то здогадли тих пекельних подійох зоз було потребне, войни, та гвари Швабом же вон зна уствари кед мал же хтори то чорт их так немилосердно кельо – тельо часу тлукол зоз дзелами. Шваби ше та гоч то и не було заозбилели ище баржей, Янко ані не таке потребне, але чекал питане и такой одвითовал – га я !!! Єдну хвиліку Шваби занемели, а часу з дотичним вец ше шцички почали шмеяц. Так и приповедац. А настало єдно нове з числених обисце Тиркайлових часто здабало дружене

(Предлужує ше)

сходзели, приходзели на пораду, даяку помоц.

По врацаню до Керестура шцички вязи з веліма приятелями Немцами и другима зоз работи и шцикима познатима отримовал углавном прејг сина Михала котри досц часто приходзел до Керестура. Вше принесол за оца даяки поздрав од даедного колегу чи то бул Немец, Италиан, Турок, Серб, Горват..., а часто то були и даяки дарунки. 1987. достал винчованку за златну свадзбу од власніка млечари Биркера. Знаючи тото каждому ясне же бачи Янко и там мал огромне число приятельох, познатих и як ше любел часто „хваліц“ – ані єдного неприятеля, гнівніка. О тим интересантна шлідуоца анегдота:

Шедзи Бачи Янко дзешка у кантини и як то лем вон знал, ступи до розгварки зоз якимашик Немцами. Кус покус, понеже були подобних рокох скоро парняки, у бешеди ше дотхли и войни. Немци ше поносовали же кед войовали дзешка (озда на сримским фронту) подпадли под барз незгодни артилерийни огень

На работи у млечарні

У тим чишлє:

Енди Вархол, икона поп-арта

1

Тияна - Мис Саскачевана

1

У Немецкей валаал, Камлах го волаю...

2

**ЮВИЛЕЇ
Мирон Жирош**

12

**Владимир Бильня
АЗ ЕСМ
(Голияда)**

15

Пише:
Серафима
МАКАЇ
Коцур

ЗБУЛО ШЕ ТО НА ЛОВАРСКИМ БАЛУ “ФОРИНТ ОСМОГО”...

Шедзим уж дас ферталь годзини и штудирам: писац, чи не? Бо, ниа, я ту так понапишуем койцо, найвещей о себе, бо кед правим циркус на свой конто та ше ніхто не нагніва. Але, кед пишем о других, дораз мам гнівнікох. Гоч я не менуем нікого, вони ше сами пренайду. Або лем так думам же то написане праве о ніх. Лем, я не указуем ні на кого зоз пальцом. Гинто ше моей пайташки на телефон явела една наша нина: “Видзела ти же цо тота Йоска пише там до швета? Видзела ши як нас ганьби, ша то ше таке озда не пише! Цо о нас гевти там нашо у швецце думац буду? Боме я, вера, напишем тому там главному най тоти Йосково глупосци не штампа!” Моя пайташка ше правда же не зна о чим тота, же вона ещи не сцигла почитац бо ма бриги коло фамелії, а и бежи вочи каждому динарку, бо жена роботна. Та ми так тото вец осторожно виприведала же би ме не повредзела. А заш лем, не була би права пайташка кед би таке не виволала. “Но, знаш цо пайташко, лем най гевта там грожи, ша за добрим коньом ше прах дзвига. Або, як цо то присловка гвари: ‘тресла ше гора, народзела ше миша’. Та лем най ше жена вояци кед другой работи не ма!” Я пишем лем тото цо правда, а же зоз того видно же яки зме, дармо, цо векша беда у кишенки, то и векша беда у души. А нашо людзе тото шицко барз добре знаю, та ше мне пре таке секирац не вредзи. Лепше най я понапишуем цо нам ше ту тих остатніх мешацох трафяло: булі швета, та бали, та забивачки... висти и висти, але о шицким не мож нараз понаписавац, бо ше до новинки не помесци. Жима жимна и длугока, работи вельо нет, бо робиц не мож, та ше людзе сходзелі, дружелі, славелі... Випатра же цо зме худобнейши, та вецей славиме. Озда себе людзе так думам: не мам и так, и так, та себе голем дам на дзеку! Так и мне тераз кед булі тоти забивачки и бали койцо на розум поприходзело, а зоз гевтих часох, мне красних, бо сом була млада. Нешка тот млади швет вельо не зна, лем очи виширя до тих компютерох, англійски уж знаю лепше як свою мацеринску бешеду, а не знаю же цо то прибранец. Гей, не знаю. Мне моя пейцрочна унука учи по англійски, та ми вше повторює слова хтори я не можем як треба виповесц, як вона з таким “поламаным” язиком. Правда же мой язык трепе вельо, але ше так скривциц по англійски не сце, не слуха ме. А о прибранцох я тим моім дзecom дармо будзем приповедац, бо їм то досадне и глупе, без вязи. Но, я тераз заш лем цошка поприповедам, цо було теди кед я

була млада, як то ше гвари “форинт осмого”. Бул у Коцуре ловарски бал, та мойо родичи, як и каждого року пошлі на бал. Тото ше препущиц не шмело. Мне було допито та сом пошла до пайташки Меланки. У ніх бул еден дідо, волали го Кочка, лем ше я уж не здогадуем як вон випатрал. Почал ше вон зоз нами шаліц, та нам гвари: “Кед вас на бал не одведлі, а ви ше намаскирайце, та идзце як прибранци!” Мне ше тото не барз пачело, але Меланка готова, дораз прилапела. А ещи ю и ей родичи потрималі. Та вец и я пристала, не будзем озда губиновта. Почало облекане, масцене... Вона була облечена як жена, а я як хлоп. Ещи ми и баюси намальовалі, оберва нагарелі, далі якиш стари окуляи без склох... Кед сом ше опатрела до жвератка, ані сама себе сом не познала, чудо шветске. Шмеялі зме ше, дурелі, а вец гайд’, идземе! На балу на нас перше шицки чудно патрелі, а вец нас понуклі най пошедаме, далі нам едзенья и пица... И гудаци почалі далей грац, а я станула та просто гу моей мацери, вжала сом ю на танец. Патри вона на мене, шацує ме, очи виширя, шацує мойо руки, але аж кед сом ше озвала гу ней похопела же то, наспради, я. “Та дзе це ту чорт принес, зазраку, хто це таке глупе нагварел? Чекай, збереш ти дома!” Не було ми шицко едно, бала сом ше, але зме зоз Меланку одбавелі нашо дурене, та дому. Но, рано сом мала щесца бо ше оцц на балу спил, та моя хиба прешла досц гладко. На оцови ше преламал шицок мацеров гнів. А тераз, кед видзим на телевизії таких койяких прибранцох, та гашим телевизор бо ме нервую. Пременили ше часи, та ше и людзе меняю. Лем, думам же би ше людзе требалі меняц на лепше, а воно...

Но, мушим и тото повесц, гоч не барз шумне, але, нажал, и таке ше случує. Але прецо праве мне? А цо було: малі зме швето Вельку ноц, паска ше швецела. Хвиля була красна, а людзох при паски вельо. Другого дня обліваня, у церкви мироване, пришол нам и владика. Людзох полна церква. Рихталі зме и програму зоз дзецими за владика по Служби Божей. Мировац ше зомну пришлі и мойо тройо унуки. Людзе ше до церкви згарлі зоз трох бокох, гужва, я тото найменше вжала на руки, гевти двоє ми ше тримаю за рукав, гартуша ми ше дзеци... Нараз ме една жена поцагла за рукав, та ми гвари: “Идз тамадз на право зоз дзецими, пале шицки зоз своїма тамадз иду!” Та и я рушела, але... Нараз ше при мне створел мой дальши сушед зоз Шандору, член церковного одбору. Почал гурац и мене и мойо дзеци и

ШИРЦЕ ГЛАС О НОВИНКОХ "РУСНАЦИ У ШВЕЦЕ"

лярмац:

- Не тамадз, тамадз гу вельким, тадзи не шлебодно!
- Ша знаже же мож, и други зоз дзецми иду тамадз!- протестуем я.
- Не, не, не мож! – и дрілья ми дзеци назад. Вонї ше попрестрашоваля, сцискаю ше коло мне. Толкуем я йому же мушим понагляц на бину, же рихтаме програму, але та дзе. Пияна глава упарта. Та кед ме дрилел зоз тима дзецми, кед сом ше зашпотала, кед сом заплетла тоті длуги ноги, яй, да ме людзе не затрималі, виврацела бим ше з тима троїма дзецми горезначки на стред церквы. Яй, яка бламажа! Але я була упарта, та му гварим:
- Я ше до церквы ходзим модліц, а не вадзиц, як ти! И

пошла сом на силу кадзи сом и рушела. Але, аж ми ше плакало. Думала сом себе так: кед бим була хлоп, таку бим му ододарла по тей боглі, аж би легнул. А так вон ше силі бо сом жена та дума же му не можем ніч!? Такой сом го сцела пойсц приявиц, але сом вец у себе начитала до дзешец и змирела сом ше. Пребачела сом му: похопела сом же вон, якбачу, по першираз у живоце почувствовавал же то вон якаш “власц”, та ше сцел указац. Думала сом так: та, яки розум таке и справоване! Пребачела сом, лем сом не забула. Лем ше питаю: чи таким людзом место у одборе, и то у церковним? Та таки зме людзе: людска пакосц, випатра, не ма граніци!?

КАНАДА ОТРИМАНИ ХХІІ ПО ШОРЕ ЛЕТНІ РУСКИ ПИКНИК У ОНТАРИЮ, КАНАДА

У ОНТАРИЮ НАС ВЩЕ ВЕЦЕЙ, А НА ПИКНИКУ ЛЮДЗОХ ВЩЕ МЕНЕЙ

- ◆ Нашо три сениорки – Дарина Колесар, Олга Такач и Ирина Планчак того року почасцели учаснікох пикника зоз двоїма печенима прашатками знагоди 80-рочніци живота каждой з ніх
- ◆ Преполовене число учаснікох пикника, на одредзени способ, сутеруе же би ше превипитало можливі причини абстиненції велького числа Руснацох и унапредзело организацию того сходу руских виселєнцох

По красней, гоч и кус витровитей хвилі, отримани тогорочни, ХХІІ по шоре, Летні руски пикник у Онтарію. Сход ше, по традиції, організуе знагоди означованя Дня Канади, 1. юлия. Учасніки ше зишли на озеру Кристи, недалеко од Хамилтону. Того року за нас бул резервовани павильон »Марина« на побережю озера, а векшина учаснікох ше змесцела у хладку под корунами даскеліх древох такой при павильону Атмосфера препознатліва и шерцу мила – познати твари, ошмихи на шицки боки, розпитованя, черане информацией, поради койдзєяки, а у рукох погарики зоз паленочку, вискийом, винком або пивком. Кед слунко найбаржей припекло нашо три сениорки - **Дарина Колесар, Олга Такач и Ирина Планчак** – пошедали за еден стол и присутни им зоз писню и аплаузом повинчовали 8 децениї живота. А вони три, з тей нагоди, почасцели шицких присутних на сходу зоз печену прашєцину и зоз вееєлькими тортами.

Най би им було на многая и благая літа опробоване моцоване на паньвашу: та най би им Господ Бог таки красни младши хлопи прецагли старших, а обичай ище длуго и длуго зачувал! при жєнох (там були шицки у найкрасших рокох) ані ше не зна же ище интензивнейше. Тамаль гу вечару хтори бок победзел. Сама победа, у

Найчастейше потребне мац лем кус, кус вецей добрей дзеки же би ше ошвижело сход приятельох и обєдинєло учаснікох пикника — “красни половки” присутних на пикнику полєтно, з полну моцу, вжли учасц у оцагованю зоз штрангом. И, бомє, лємцо штранг не прєрвали!

Фотографії нєми шведковє же кєдишик на пикникох було масовнїше - нїа, нїше 2000 року нас було вельо вєцєй як остатнїх рокох

таких нагодох, не така важна як цо виселєнцох. Та чи наисце так чежко важне же добра часц учаснїкох пикника вжала учасц у дружтвеним бависку.

Потєраз сом нароком не споминал число присутнїх. На тогорочним руским пикнику були присутнї, вєдно з дзєцми, лєдво коло 60 особи. То, одприлики, половка од числа учаснїкох на даскєлїх пикникох за хтори тримамє же були удатнї. Або, 60 та и кус вєцєй учаснїкох ше зиду на Єшенським руским пикнику у Вудстоку хтори ше трима за менши сход у одношеню на лєтнї руски пикник. Цо причина або причини неприходзєня Руснацох на пикник? Було би добре о тим побєшедовац, утвєрдиц голєм дасєдни причини и, вєц, з кус вєцєй труду и организацинєй работи, звєкшац число присутнїх. Бо, иншак, будзємє шведковє єдного абсурда - у Онтарию нас єст вше вєцєй и вєцєй, а на главним рочним сходу нас вше менєй и менєй.

Познатє же правє у днєох пикника досц наших людзох було “за вєльку воду”, у нашиви своїм у старим краю. За пар фамєлїї ше зна же су суботами на длужносци, у власним бизнєсу, и не можу присц на сход. По пикнику сом контактовац дасєдних и вишло же забули односно нїхто им у днєох пред пикником, благочасно, не надпомнул о сходу – дзє, кєди, як дойсц итд. А вєц, познатє и тото же, нажаль, того року надосц фамєлїї и знали и могли а не пришли на наш руски сход. Прє тото, прє такє звєнє, требало би ше задумац, односно превипитац шицки причини абстинєнцїї и поднїац одредзєни злєпшаня у организациї сходу (информованє и надпоминанє) руских

сиселєнцох. Та чи наисце так чежко организовац свой живот же би ше ЄДНУ суботу од 50 у року видвєло лєм за стрєтнуцє зоз своїма сонароднїками?!? Чи то (прє)вєлькє жертва за нашу малу руску заєднїцу ту у Онтарию?

Памєтам перши мой пикник як сом сцигнул до Канади, до Онтария. Парк при озеру Питок у Вудстоку ше лємцє не завалєл кєльо нас було! И була то незвичайна, рутинска нашива сходу - зоз шицких тєди зарїювала якаш позитивна енергия, очи радоснї, правдиви слизи при стрєтнуцю дасєдних, бочканє, облапяня, наздравїюваня ... И, нїа, од такого полєту та по досц обачлїву “безкрєвносц” лєм 10 роки познєйше.

Пикники то и сходи упознаваня и зблїжованя. У остатнх 3-4 рокох до тєй часци Онтария сцигли скоро 10 нови фамєлїї. Место же бизмє их притулєли, укапчали до якогєшик заєднїцтва, ми им, спрам шицкогє, не давамє аж анї на знанє же таки сход, руски пикник, будзє. Уж даскєльо роки провадзаци змисти вше худобнєйши, нєт єнтузиястох же би ше поднїали организовац даяки дружтвени бависка за дзєци, за старших, же би ше вєкшиню присутнїх и на таки способ ангажовало, уцагло до колектива. Аж анї музики, нашєй рускєй, того року не було.

Не знаюци же так будзє, я пар тижнї пред пикником поволал пар приятєльох (не Руснаци по походзєню) же би пришли. Не пришли прє завжатосц. После сходу, такого яки бул, подумал сом сєбє же, гат, добре же не пришли, же ше не одозвали на мою поволанку, бо би з того цо сом им обєцовал скоро нїч не дожили.

Бєз огляду на шицко, видзи ми ше же крайнї час же би ше кєждє превипитал у сєбє, у своєй души, а и цали наш руски колектив тиж, и додал кус вєцєй добрєй дзєки же би тоти нашє стрєтнуца - руски пикники и руски бал були подїї радосци, стрєтаня и черствєня нашєй малєй рускєй заєднїци у Онтарию, а не сходи бєз полєту, бєз души. А не

треба ту не знам цо - лєм кус, кус добрєй дзєки з боку кєждогє поєдинца додац до шицкогє того.

Гаврил Колєсар

УВАГА!!!

ОБНОВА ПРЕДПЛАТИ

Зоз тим числом цо вам є у рукох, за май-август 2006, закончує ше вєкшини з вєс рочнї циклєс предплати. Шлїдзи вам малє обовязка уплатиц ознова предплату (розумїте, кєд же надалєй жадає приймац тоти новинки за виселєнцох) так як цо сєє то и пред роком зробєли - або представнїковнє новинкох у вашєй жєми, або кєд директно пошлєцє чєк до редакцїї. Кєд же пошлєцє чєк на адресу Редакцїї, моглїмє вас же би глашєл на **Gavra Koljesar**, цо єдинє исправнє и нєт проблемє коло наплати у банки. Жаданє нам же би шицко тото коло предплати було окончєнє до початку дєцємбра, односно же би ше тєди ясно знало хто предлужєл предплату за “Руснацох у швєцє”. На вас стої швєт!

Читачє-предплатнїки хтори нє обновя предплату нє буду у можлївосци доставац новинки на свою адресу. И того року єст шумнє число тих цо уж уплатєли предплату, або уплатєли за два роки нараз, та и на длужєй, и за нїх тєраз тота обовязка нє актуална.

Остатнї три роки нє окончованї нїяки сушни корєкцїї цєни предплати, и попри того же пошта “дисциплїнованє” дзвига цєну услугох кєждогє януара. З тєй нагоди, прє проблеми зоз трошкамє одсиланя мушєли змє направиц кус корєкцїю у предплати за ЗАД, Канаду и Австралию. Спрам того, предплата за Европу оства 12 євра на групу або 15 євра за поєдинєчну предплату. Предплата за ЗАД 15 USD, за Австралию 22 AUD а за Канаду 16 CDN рочнє, за три числа. Редакцїя

ФЛАВИЯ ПОСТАЛА РУСКА НЕВЕСТА

◆ Флавия Кира и Желько Надьмитьо, после пар рокох забавяня, ришели свою вязу коруновац пред Богом – по їх жаданю, дзень винчаня и свадзедного вешеля бул 8. юлий 2006. року

Числена руска заедніца виселенцох у провинції Онтарио, у Канади, такповесц каждого лета ма по одну або два свадзби на хторих ше зиходза, як свадзедни госци, векшина тутейших Руснацох. Свадзедну традицию того лета предлужели Веселина и Владислав Надьмитьо чий син Желько спитал младу красавицу Флавию Кира а ей родичи Ливиа и Дорин Кира дали благослов своєї дзивки и будуцому жецови Желькови. Фамелиї ше порадзели же винчане младей пари будзе суботу, 8. юлия 2006. року, а потим за шицких поволаних госцох будзе отримане и свадзедне вешеле. Та так и було!

Сочетане пред Богом ше збуло у красней Греческей православней церкви Св. Петра и Павла у Киченеру. Церемония винчаня почала на 13 годзин пополадню кед паноец Константинос Чатзис, у присустве кумових Мирели и Виргилиу Станеи, 7 млодових дружкох та 7 млодийовх пайташох и числених госцох повинчал младу пару. После винчованкох присутних, млодята пошли на традиційне фотографоване.

Свадзедне вешеле, на хторе Надьмитьово и Кирово поволали преїг 230 госцох, отримане у сали за банкети у Гвелфу. У красним амбиенту, яки ту за таки нагоди узвичаени, свадзедни госци привитали Флавию и Желька, їх родичох та дружки и приятельох. Желько и Флавия одтанцовали традиційни ‘перши танец’, а потим ше присутни помодлели ‘Оченаш’ и почала вечера. Цали час ше зменьовали руски и румунски шпиванки и подзвиговали уровень свадзедного штимунгу. Госцох у тей часци вечара забавяла и млада танечна пара з виводзеньом рижних танцох. Иншак, дзе ку ю ц и озда тому же у сали були присутни углавним лем госци зоз шо-рох русской и румунскей национал-

ней заедніци, була то една з ридких свазбох дзе ше, такповесц по сам финиш вешеля, не чуло английску музику. Руснаци указовали цо знаю и можу док одгуковали руски шпиванки, а Румуне вец предлужовали кед почал їх музични блок. Розуми ше, нашо схопни танечніки швидко лапели основни крочаї румунских народних танцох и, боме, не дали зме ше Румуном гоч их було двараз вецей як нас. При концу свадзби, там дзешка кед послужена смачна прашецина и рижни торти и лакотки, кед мунтатови на годзинкох дооообре прешли пол ноци, младеж ше помишала и превжала главне слово у танцу и музики. Млада Флавия ше теди зачепела и пришла до танцу як млада андя. Була то, як цо и швечи повесц, наисце весела и розтанцована свадзба.

Най спомнеме же на свадзби Желькови Надьмитьови, як окремна госцинска, була його тета Наташа Грунчич родз. Надьмитьо зоз Войводини.

Ютрედзень, у обисцу Надьмитьових красне число свадзедних госцох ше зишло и на ‘бичак’ – знаце гевто: прашецина як маселко, паленочка, виски, винко и пивко, рижни колачи и торти, а шицко гарнироване з руску шпиванку ‘уживо’ (Владо Вереш, гармуника).

Уж о тидзень по свадзби, Флавия и Желько одпутовали на ‘медови мешац’ до Европи, до Риму у Италиї. Зоз Риму одпутовали до Напулю одкаль рушели на ладї на кружне путоване по Стредожемним морю. Зоз Напулю пошли до Палерма на Сицилиї, потим до Тунису, а вец до Шпаниї дзе нашивели Палма де Майорку и Барселону, потим сцигли до Марселю у Французкей, отамаль знова до Италиї, до Денови, и остатня станїца була Напуль.

Г. Колесар

НОВИ УСЕЛЕНЦИ У САСКАЧЕВАНУ

СЦИГЛИ СКОРО 50 НОВИ УСЕЛЕНЦИ

Концом прешлого року “Руснаци у Швеце” писали о нових уселенцох до Саскачевану, провинції у Канади. Понеже ше, на тим плане, збуваю надосц интересантни події, ест нового, та едноставно не можеме а не писац ознова на тоту тему.

Усельоване до Канади тирва континуовано и того року. Так ше, после групи од уж спомнутих 12 фамелийох, до Саскачевану уселели и Бодваї Владимир и Наташа зоз сином Давидом За німа, 1. марца того року, сцигли Срдян Сечуйски и його супруга Соня зоз сином Стефаном. Соня велім позната по дзивоцким презвизку Сопка але и як барз добра шпивачка. Соня наступала вельораз на “Чевених ружох”, на “Ружових заградкох и на концертох Дома култури з Руского Керестура. Значи, наша руска заедніца у Саскачевану достала и добру шпивачку цо би ше могло у даедних нагодох (пикники, стретнуца, евентуални бал и подобне) вихасновац.

О пар дні за Сечуйсковима сцигли и Макаї Михайло и Ясмина зоз дзеци Михаелу, Анастасию и Борисом.

Надалей, до Норт Бателфорду сциговали тоти фамелиї (не тримаме ше даядкого часового рядошлїду):

Сарич Душко и Даниела зоз дзеци Николину и Анделину (Косанчич - Р. Керестур)

Сабол Роман зоз супругу Соню и дзивчатми Емилию и Мартину, зоз Коцура.

Ковач Златко и Зденка зоз дзивчатками Кристину и Мартину.

Павлович Предраг и Любка зоз синами Себастианом и Виктором.

Гарди Юлин и Мария зоз синами Дарком и Александром.

Кренїцки Любомир и Любица та дзивчата Кристина и Виктория и син Антонийо.

Дюкич Йовица з Руского Керестура пришол як туриста и повинчал ше зоз Ваню Будински та чека урядово папери.

Надь Деян и Терезка з Р. Керестура.

До Киченеру сцигла фамелия Пастовніцки – Михал и Жужана и дзивка Патриция зоз Р. Керестура.

До Саскатуну сцигли Санкович Деян и Марина зоз Р. Керестура.

Кельо дознаваме, шицки нови приселенци чим сцигну добре змесцени, о пар дні доставаю роботу и стабилизиуо ше швидко у адаптованю на нове окружене. Цо вецей, покус аж и несподзиваюца була вистка же шейсц нови фамелиї уж купели хижы и биваю у своїх домох. Уж о 6-7 мешаца по уселеню до Канади хижы купели: Будински Славко, Гарди Мирко, Ковач Зоран, Бучко Владимир, Макаї Михал и Овад Игор. Винчуеме!

За новима уселенцями уж сцигую и їх родичи, видзиц як ше им дзеци змесцели и прешвечиц ше же су наисце добре у новим Швеце. Так у Норт Бателфорду стредком лета були у нашиви

мацери односно баби Славка Берекова, Марча Берекова, Марча Папугова и Сенка Колошній. За даедних з родичох уж почали поступки правеня паперох, же би здобули право перебуваня у Канади, односно же би ше приключели гу своїм дзецом.

А найважнейши урядова информации тоти же канадски послодавци уж обачели яки нашо людзе, нови роботніки хтори сцигли до їх компанийох, вредни и роботни и о тим явно виповедли комплименти представніком власцох. Так же у остатнім чаше маме ситуацию же по нових уселенцох на аеродром одходза сами послодавци або дахто з боку власцох, нашо людзе маю такой дочасове змесцене и сигурносц. Вигодносци аж и змоцнети: понукнуце можлівих роботих ше непрерывно звекшуе бо газдове сцу добрих роботнікох, нет сумнів. Медзитим, власц, спрам шицкого, дакус вименї условия за уселене же би ше обезпечела же нови уселенци за початок наисце пойду до Саскачевану, а не же би оставали у даедних других провинцийох у Канади.

Добри вистки сцигую и о тих цо купели хижы - сушеди уж явно винесли похвали о тим же кажде з тих обисцох, дзе ше уселели нашо млади Руснаци як нови власніки, буквално препатрело. О кратки час були ушорени заградки з квецом коло хижох, предні и задні двор та заграда кед ю маю, будинки офарбени и пооправяни. Руснак є Руснак, гоч дзе ше найдзе!

И найважнейша вистка: наша мала руска заедніца у Норт Бателфорду очекуе ТРИ принови. Говлі одлецели аж по централну часц Кандаи и през комини им неодлуга спуща до обисцох найвекшу радосц яка им у новим Швеце може мож буц подарована - нових, малих и милих членох їх фамелийох. О тим будземе писац у другей нагоди. Г. Колесар

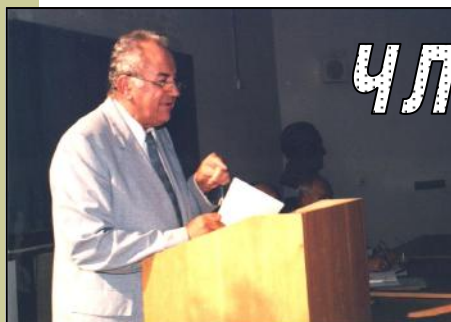
НА ШЕСЦЕ, И ДАЛЕЙ ЄСТ ПРИНОВИ У НАШИХ ФАМЕЛИЙОХ У ОНТАРИО

КОВАЧОВО ДВА "БОМБОНКИ"

У фамелиї Снежани и Мирослава Ковачових у Оквилу, Онтарио, у остатніх трох рокох були два вельки радосци, два принови. Року 2003. им ше народзела дзивочка **Нина**, а того, 2006. року, остатнього дня априла, говля им принесла зоз цеплих крайох и шумного хлапчика хторому дали мено **Даниел**. Як новонароджена беба Даниел бул чежки 4 кг и 180 грами а нешка, кед складаме тот текст, малому Даниелови уж вецей як три мешаца и, спрам словох оца Мирослава крашне напредуе, добри є, а вноци зна у “едним фалаце” чучац и 5-6 години док не вигладні та ше так и мами Снежани удава одпочинуц.

Пред тим як ше Даниел народзел зоз Войводини до Ковачових припутовала Мирославова мац Леона же би була на помоци насампредз коло беби. И боме була понеже Ковачово направели и вельку госцину знагоди кресцинох сина та баба Леона мала нагоду указац и свою кухарски схопносци. Од госцох на теї госцини зме чули же то було таке як мала свадзба, а же шицки едла були прави нашо, войволянски. После двох и пол мешаца перебуваня у фамелиї свойого сина мац Леона ше врацела до старого краю.

Мирослав Ковач пришол до Канади 1989 року. Малженство зоз Снежану засновал 1997 року. Єден час жили у Мисисаги у власним квартелю а вец го предали и купели хижу у Оквилу. Хижу такой з любову ушорели, реновирали и порихтали условия за преширене фамелиї. Коруну того була їх дзивочка Нина, перша радосц, и тераз у априлу народзени Даниел, шумни хлапчик кафових власох. Кед не верице – опатьце фотку на остатнім боку и на ней два Ковачово “бомбонки”, Даниела и Нину. Г. Колесар

Мирон Жирош на едним науковим совитованю

ЧЛОВЕК ХТОРИ РОЗОТКРИЛ ТАЙНУ ЧАСОПЛІВНЕЙ МАШИНИ

◆ Седемдзешат роки живота Мирона Жироша и скоро 50 роки творчого “шпиртаня” по прешлосци и терашнясци Руснака означени у фамилийним кругу, з найблїзшими, як и у Новим Садзе з окрепним стретнуцом з автором, та у преси и на радио

Мам упечаток же Календар рочніцох хтори Дружтво за руски язык, литературу и культуру утвєрдує за кажди пейцрочни период (а думам же то у сущносци наисце хасновити прегляд рочніцох, ювілейох и под.) у случаю Мирона Жироша не дал гевти узвичасени, ‘свечарски’ ефекти як цо ше очекує. А и як би, як то мож “завязец” за фотелю човека и нагнац го же би на вецей сходах слухал слова о себе, човека хтори за рухомосц, за непрерывни путованя по Войводини, Сриме, по Мадярскей, Словацкей и України, за континуовани вигледованя, стретнуца зоз звичайними людзми, жридлами информацииох, ВШЕ тримал же то вельо важнейше и хасновитше як шедзиц у

редакції або у даякей канцеларії. Та так и того юния 2006. року, кед ше наполнили седем децениї живота Мирона Жироша, новинара, публицисти, кутурного діяча а на сам предз вигледовача хтори з науковим инструментарийом але и якимшик уродзеним инстинктом у велькей мири реконструовал процеси селєня наших предкох зоз Горніци по Бачку и Срим, а вец и по Америку, Канаду, Австралию, Мирон не мировал. То знам насигурно зоз

податкох з нашей преписки. Дня 30. мая ми писал: “Vcera som se vracel zoz Vojvodini. Knjizka “Hronjicar ruskej dusi”

будзе vidrukovana uz pocatkom iducoho tiznja, preto znova odhodzim do Vojvodini i Horvatskeje roznjesc knjizku. Vracim se az sredkom junija... Дня 18 юния ми писал и тото: Vracel som se zoz Vojvodini. Knjizka “Hronicar ruskej dusi” visla zoz druku.

Otrimana promocija i robotno oznacena sedemdzesat rocnjica u N. Sadze... Na rijatok idzem do Slovackej na Svidnjik. Mam vistupic na naukovej konferenciji o Migraciji Rusinoh do Srimu (1851--2001), a na pondzelok mam pridac knjizku “ Rusnaci u Mitrovici” Okresnej biblioteki u Bardijove (...) У юлию ми сцигнул и имейл зоз такима словами: 25. juna

vnoci vracel som se zoz Slovackej uz pohoreni. U Slovackej som uz custvoval zdravstvenu krizu, alje som scel zrobit toto co bulo planovane z knjizku o Mitrovici isce 2004. roku. Vitrimal som, alje cena barz veljka!!! Takoj 26 rano preruceni som do bolnjici, a domu prisol vcera popoladnju na mojo insistovanje (...) Ниа, таки бул юний мешац за славеника Мирона Жироша! Мушим повесц же му и я, скоро 15 роки младши, завидзел и завидзим на такей рухомосци.

Медзи тима путованяма мал Мирон Жирош наисце приємни хвильки: У Мадярскей, у Казинцбарцики, у кругу ширшей фамелиї, 3 юния преславени його 70. родзени дзєнь. За тоту нагоду з України припутовал и син Мирона Жироша о. Мирослав Жирош зоз супругу Людмилу и сином Михайлом. Тот фамилийни сход почал зоз Службу Божу у церкви у Казинцбарцики хтору служел о. Мирослав Жирош. По законченей Служби Божей сход предлужени на госцини пририхтаней у знаку 70-рочніци живота и роботи Мирона Жироша.

Мирон Жирош зоз унуком Михайлом и сином Мирославом

Жирошово у Казинцбарцики (Мадярска, 1999 рок) - Мирон, дзивка Анамария и супруга Мария

О пар дні Мирон Жирош ознова одпутовав до Войводини. Там, медзи иншим, мал часц 13. юлія присуствовац вечару хтори руски институції порихтали знагоди його ювілея. На тим сходзе, источасно, окончена и промоция найновшей Жирошовой кніжки “Хронічар рускей души”. Вечар отримани у Руским КПД у Новим Садзе, о Жирошовой роботы и живоце бешедовали Микола Шанта, Дюра Латак, Штефан Гудак и Дюра Гарди. После тих бешеднікох и даедни з присутних у публики бешедовали о його творчим живоце, наглашуюци його вельке доприношене рускому новинарству, публицистики и историй.

Присутни могли чуц и конкретни факти зоз кніжки “Хронічар рускей души” а то же Мирон Жирош ма, односно, же о нїм потераз написани 239 био-библиографски єдинки. И факт же, поведзме, Мирон Жирош избрани року 2000. за члена Историйно-филологийного оддзелена углядней науковей институції Товариства “Т. Шевченка” зоз шедзиском у Французкей. У тих дньох Мирон Жирош у интервьюю новином “Руске слово” виявел же його проект “Бачванско-сримски Руснаци” бул плановани же видзе у 7 томох. У рукопису ише треци и седми том, обидва звекшини уж написани.

Од початку 2006. року подписнік тих шорох бул непрерывно у вязи зоз Мироном Жирошом и розвивали зме заєднічку идею о єдним комплексним и, покус, ексклюзивним интервьюю хтори би пан Жирош дал за новини “Руснаци у швецѣ”. Медзитим, кус скорей сце могли пречитац же на драги у Словацкей вон почувствовал одредзени здравствени проблеми и мушел буц госпитализовани. По вецейдньових комплексних випитованьох вон бул упутени на домашне лічене и – мироване! Не шме, буквално, длужей шедзиц, та анї за компютером. То му, знам зоз контактох, вше чєжко припадало понеже звичайно каждую шлєбодну хвильку хасновал за унос тексту до компютера, за “гладканє” або

ДИГІТАЛНИ ДИСК (ЦД) ЗОЗ ЕМИСИЯМИ “ДАВНО, ДАВНО ТО БУЛО”

У єдней нагоди од М. Жироша сцигнул имейл у торим писал и тото: “Кніжка ‘Хронічар рускей души’ так задумана же би, медзи иншим, особи котри ю достаню у пакету зоз ЦД-ом и VI томом Бачванско-сримских Руснацох могли пречитац и упознац рижнородни думаня о моїх обявених кніжкох. У нас, у суцносци, о моїх кніжкох барз мало писане, мало бешедоване, було аж и пробованя їх зневажованя и игнорованя (...)”

М. Жирош спомина и ЦД хтори будуци купци його кніжкох достаню. Ту, ниа, и основни податки о тим ЦД-у: у сотрудніцтве Радио Нового Саду и самого автора Жироша на ЦД-у зняти комплетни **9 емисий** зоз циклу “**Давно, давно то було**” хтори емитовани у периодзе од 1987 по 1992. рок). Наведземе наслови емисийох: Здогадованє на Першу шветову войну; Колонизованє Руснацох до Нового Орахова; Одходзєне Руснацох до Америки; 225 роки Коцура; Руснаци у Новим Садзе и Дюрдьове; Руснаци у Вербаше (1860-1931); Руски Керестур у Другей шветовой войни; Здогадованє на Другу шветову войну; Руска свадзба. Кажда емисия ма, попри текста, и 10 - 12 нашо красни руски шпиванки. Файли на ЦД-у у МПЗ формату, значи, мож го слухац на компютеру и на ЦД плеєру хтори ма тоту опцію. За наших людзох у оддалених крайох швета таки ЦД то **ПРАВА ЛАКОТКА** – 9 годзини интересантних змистох и велї, велї красни и дзєчне слухани руски шпиванки.

преламоване уж написаних текстох або за кореспонденцию зоз численима познатима. Пре тоти розкази дохторох интервью не могол буц реализовани за тото число. У єдним з недавних имейлох ми написал: Moja „Oaza, mi ostava i jak nadjija za ozdravenje. Vcera som uz tam bul, hodzel, robel i ljepse som se cuvstvoval jak doma u kvartelju. Njeska znova idzem i preprovozim tam 5–6 hodzini (...)” О якей то “оазы” слово дознає зоз репортажного напису Мирона Жироша о тим благородним месце.

„ОАЗА МИРА И СПОКОЮ“ И МРИЇ ЧЕРЕГАТСКИ И КАРПАТСКИ

Моя „Оаза мира“ власни фалаточок гаю запатрени до неба. Обколєшена є з горами. Їх верхи сплетли венц и запатрам лем небо, желени и желено-златни баршонь желенїдла. Очи одпочиваю, швижосц леса окрипное дух, мриї оживую подоби з прешлосци и як пчолки гледаю медоносни квитки. То место мойого спокою и одпочивку – то моя власна перла карпатского Букка. Високей мадярскей гори, цо ю долїна рики Шайо одвоєе од карпатских грункох Черегату.

Черегат давен-давни дом вецей дзешаткох руских валалох и валалчикох. Вон зоз своїма людзми наш род и нашо родзинство. Ту жию потомки наших заєднічких предкох.

Нашивел сом лем єдно число з нїх. Вельо сом шицкого дознал и зрозумел. Спознал сом їх и нашу терашню и нашу наиходзацу судьбу. Пресельованє Русиных/Руснацох предкох до вичносци и неставанє за свой власни род, за свой карпатски и спозакарпатски народ.

Ту у тим краю цудзинци скравали судьбу нашим заєднічким предком и їх потомком, а власна „освидомєна и просвищена“ интеллигенция виховїована и вихована у державотворним духу ганьбєла ше пре свой род. Намагала ше висцєрац єй власне памєтанє о себе. З генєрацию на генєрацию и з поколєня на поколєнє памєтанє блядло. Нєшка – шведок рускосци лем Церкви зоз иконами и

префарбєними подписами, церковни мелодий, шпиванє и священїцки ризи.

Вельо було руского жительствова у Черехату пред сто роками на терашнім подручу сиверней Мадярскей. Рушаюци од сивєру, то нєшка вельочислєни гори, валали и валалчики. Медзи нїма руски корєнї запамєтани лем у Ироти, Мучєню, Герємбєлю и Гєйокєрєстурє. Вони маю свойо русински самоуправи и споминаю свойих руских предкох. У Гєйокєрєстурє аж и велїчєзни памєтни криж збудовали, котри запатрени на Дуклянски прєход, кадзи спрам валалскей традиций, їх предки прєшли през Карпати и ту ше удомєли пред вецей як тристо роками. Другє жительство у вецей як сто населєних

местох забуло своєю славянське і руське походжене.

Букк і Матра остатні ше спинаю до неба і споконвични су северни стражаре Панонскей ровніни. Букк найбаржей оброснути з буквами, густима лесами, та і таке мено достал. Вон вични чувар моєй Оази, а ричка Тардона, тога лепетка цо ше будзи зоз сна накадзи ешенски дижджи ороша околни ґрунки.

Букк остатня северна гора Мадярских Карпатох. Розкошни є у красоти. Його озерчка бистрей води остатні карпатски очі до неба. Древа – букви, дуби, сосни і явори непреповедзена краса запатреним очом до желених високих і далеких пространствох. Вжме му верхи прикрити зоз шнігом, а вярї шніг прави места подшніжніком, першому своєму ярньому квецу.

Тераз вешенї, року 2005, мешаца новембра, а дня 13, нет желеного венца коло моєй „Оази мира і цихосци“. Зявел ше златни венец... Претворює ше до старого злата і обвива з молгу. Верхи венца ше зліваю зоз хмарами. Ошивел аж і дзень. Запановала цихосц. Тота стримана, нагадуючи наиходзаци сон і блаженство цо их дарує позна ешень і вчасна жима.

Прибліжує ше кінєц „Михалового лета“...

Позберани богати ешенски плоди, у пиньвицох дозреваю бишалми,

ґрушки і яблука... Додрева вино у уколаних пиньвицох до ґрункох Черехата і Букка. Прибліжує ше позна ешень зоз мирнима дижджами.

*

Моєй околни бреги, чуваре і власних карпатских мрийох. Ошвижую ми паметанє на блуканя по Черегату, Земплинским погорю, Спишаким високогорю, Словацких Бескидох, правдивих Українских Карпатох і Єреванским Кавказу. Здогадує ме на кавказки дуби і стебла тамарикса, котри жиц почали кед Славяне зоз своєго праотечества як шашка преходзели Карпати і спущовали ше по воду Дунай і вельо южнейше...

ґабасты Карпати споконвични європейски желени венец. Дом були, а і нешка су дом моєго роду і народу. У моїх мрийох карпатски Жироши: Василь, Иван, Юрий і Михал, карпатски орли, Кавказ, і знова Василь Жирош з Посичу-Горинчева і Михал Жирош, з Горянох — найблізша родзина... Василь роботна пчолка Жирошового берега, а Михал дуб Горянски, Прометей і Геркул кавказки, сибирски і карпатски... Михала упартосц, витирвалосц і моц духа перше виратовала з воєного лагру, а вец го врацела зоз сибирского ґулагу...

Михал Жирош-Горянски, як і його предок карпатски, як наш курдел і аскурдел і їх курделе і аркурделе, як і мой прадїдо Михал, постали памятникі

моєго роду. Коренї им у вельких глібиниох часу, але гет дзешка і у моїх мрийох і написаних шорикох... У молги су карпатскей, молги Черегатскей і молги Букка. Удомели ше і у моєй „Оази мира“ і моїх мрийох. Але і моєй стварносци.

Нешка знова погляди на старозлатни венец, шиви хмари і роздвосни верхи брегох у молги знемирели моє ество... Вибухли мрий – ожили Карпати, ошмихнул ше Черегат, нашмеяли Земплински гори... Ошвитли у моєй мрий дня 13 новембра, после дваец трох рокох, на исти дзень моєго першого пресельованя до вичносци і нового народзєня-воскреснуца! Теди сом з корманьом у рукох вифуркнул през предне скло авта і без свидомосци сцигнул до операційней сали.

Може же прето, же сом ище і нешка госц планети Жеми, же ме позатрацовани предки власного роду у Карпатох, Черегату, Спишским високогорю, Охаю, Мичигену і Пенсилванїю очекую, я і далей шнієм о наиходзацих блуканьох і стретнуцох.

„Оаза мира і спокою“, моя перлина Букка угнїздзена у желеним і златним венцу буквох, дубох і соснох, зоз своїм блаженством і шестричку Тардону – дзєчне ме вита і змирює. Вона як Божезка сила ошвижує мой дух, твори надїю і воскреса оптимизм.

13. новембра 2005. року

ФОТОГРАФІЇ НА ОСТАТНІМ РАМИКУ

1. Вирни хтори присуствовали Вельконоцней Служби Божей у Киченеру ше вифотографовали за памятку (април 2006).
2. Члени ширшей фамелиї Мирона Жироша і його супруги Марїї позберани на госцини знагоди його 70-рочнїци народзєня (Мадярска, юний 2006).
3. Так ше розвива чувство за традицию і рускосц - наймладши тиж мали своєю окремени кошарочки на пошвецаню паски на Вельку ноц, Киченер.
4. Бачи Янко Тиркайла зоз супругу Павлину, дзєцми і унуками на єдней госцини у своїм доме
5. Тияна, мис Саскачевана, зоз єдну ґрупу Руснацох под час приєму у доме Перепелькових

6. Ирина Планчак, Дарина Колесар і Олга Такач зоз дзивками на Руским летнїм пикнику на озеру »Кристи« кед означена 80-рочнїца живота каждой з нїх

7. Енди Вархол, маґ поп-арта
8. Флавия і Желько Надьмитьо на дзень своєй свадзби
9. Даниєл і Нина Ковач зоз Оквилу, Онтарио

<p style="text-align: center;">Заступніки магазина "Руснаци у швецє"</p>	<p>Войводина Nada SABOL Bul. Kneza Miloša 30 21000 Novi Sad Srbija i Crna Gora Tel. (021) 496-291</p>	<p>Австралия і Нови Зеланд Zelimir PAP 11 Minerva Place NSW 2170 Presnons Sydney Pap_zelimir@hotmail.com</p>	<p>Канада (заходна часц) Amalija DUDAS #206-11030-107 St EDMONTON AB T5H 4G5 Tel. (780) 428-4988</p>
<p>Република Горватска Vladimir TIMKO Wodrova Wilsona 43 31000 Osijek +38531570754 abo +385989807685 vtimko@public.os.carnet.hr</p>	<p>Немецка, Австрия, Шведска, Швайцарска, Mihajlo BARAN Albrecht-Duerer –Ring 10c 67227 Frankenthal 100.224499@germany.net.de</p>	<p>Мадярска, Україна, Словацка ZSIROS Miron 3700 Kazincbarcika Mikszath K. ut 17 zsiron2@freemail.hu</p>	<p>Канада і ЗАД Gavra KOLJESAR 324 Overlea Dr. Kitchener, ON N2M 1T8 Tel. (519) 570-9614 amber@golden.net</p>

ВЕЩЕЙ СОМ НЕ НА ВИТРЕ

Дня 5. юния 2006 року умар **Владимир Бильня** (1927- 2006) писатель и публициста. Владимир Бильня народзени 25. фебруара 1927 року у Старим Вербаше. Походзи зоз фамелиї чийо шицки члени у бурйовитих 30-тих рокох, а окреме у периодзе од 1941 по 1945 рок, ступели на бок прогресивних и антифашистичних моцох, оцек, мац и брат дали животи у тей борби. Владимир Бильня прешол окремну животну голгофту як такволани ИБ-овец. Шейсц роки препровадзел у концлагрох Стара Градишка, Святи Гргур, Угљян, Билеча и Голи оток. По виходзеню психични малтретованя предлужени и вон єдини виход нашол у литературним и публицистичним ангажованю. Написал збирку приповедкох **"Дні и ноци"** (1972), **"Дорушиц дугу"**, публицистични твор **"Руснаци у Войводини"** и **"Аз єсм"** (Голияда) (1991) и

числени приповедки обявени у руских периодичних виданьох. Автор є документарного филма **"Крик"**.

Владимир Бильня поховани 7. юния 2006. року на Городским теметове у Новим Садзе.

Велькому, чесному, упартому и безкрайно витирвалому борцови за право на живот, Владимирови Бильньови, пошвецуеме литературни боки— през яке вон пекло прешол, дознаце з його краткого але импресивного автобиографского запису и з вибору прекрасних виривокх зоз романа **"Аз єсм"** (Голияда) хтори пририхтал др. Юлиян Рамач.

ОСОБНИ ДОСИЄ

Народзени 25. фебруара 1927. року у Старим Вербаше, од оца Якова (1893 - 1942) и мацери Ирини, народзеной Пляскач (1895 - 1944) у Коцуре. Оцек народзени у Руским Керестуре, дзе закончел шейсц класи основней школи и три класи шегертскей, та ше виучел за шустера. Не могол достац роботу у валале, та як калфа 1910. року одходзи на роботу до Сегедину. Истого року постал член СДПУ. Мац Ирина у Коцуре закончила шейсц класи основней школи, два класи газдовскей и положила испит за шивачку(...)

Пре оцову политичну активносц, униятски священик Лабош организовал виписоване „графитох" на мурику дзе бивали мойо родичи зоз таким змислом: „Ту бива Луцифер! Не ходзце до безбожніка! Ту бива большевик!" По ошлебодзеню Войводини (1918) и єй приклученю гу Сербиї, оцек ше учленел до СРПЮ(к) 1919, а идуцого року до КПЮ. Бул першоборец у НОР-у. Влапени є 6. фебруара 1942. року, прешол Армию и у Сегедине є осудзени на 15 роки строгого гарешту. Понеже го барз побили, умар штредком августа 1942. року. Ведно з оцом осудзени и мой брат Велимир (1923 — 1943) на 20

роки строгого гарешту як 19-рочни член СКОЮ-а. Забили го на Восточним фронце мадарски фашисти. Мац робела у бази од децембра 1942. до августа 1943. року, дзе склонїско нашли Мила Чобански, Иса и Младен Секицки, Клара Фесш и Геза Тиквицки. Кед сом сцекол до илегалносци у августу 1943. року, мац побита хора у посцелї, после чого ше ище баржей похорела и умарла у юнию 1944. року. То, накратко, фамелийни штредок, діялносц и атмосфера у якей сом прежил свойо дзецинство по август 1943. року. Потим ушлїдзело предлужене у оперативних єдинкох НОБ.

Закончел сом штири класи основней школи и три класи Мишаней гражданской школи у Старим Вербаше. Як школяр першей класи МГШ, 1938. року сом ше упознал зоз Милу Чобански и єй супругом, професором Спасом Чобанским, хтори поручел мойому оцови най придзе гу ньому. Так запровадзена вяза медзи Спасом, хтори робел на обновйованю КПЮ, и моїм оцом, а я постал курир Спаси Чобанского (...)

Кед война закончена, одредзела ме Команда 36. войволянскей дивизии (Вершец) за школоване у СССР як питомец Висшей офицерскей интендантскей академии, хторе тирвало од фебруара 1946. по май 1948. року.

Дипломовал сом у Ленїнградзе. Врацел сом ше до жеми 3. мая 1948. року и бул розпоредзени до специялней горскей бригади у рангу дивизии на длужносц начальніка костирания и команданта позадини. У тей єдинки, хтора була стационанована у Кавадарцох, влапени сом 21. юния 1950. року як *ибовец* и осудзени на осем роки строгого гарешту зоз „друштвено хасновиту роботу". У концлагерох Ст. Градишка, Святи Гргур, Угљян, Билеча и Голи оток препровадзел сом шейсц роки. Старши брат Никола тиж препровадзел шейсц роки, административно покарани зоз „друштвено хасновиту роботу", на Голим отоку.

Условно сом пушени на шлебоду 29. новембра 1955. року и одредзел сом себе стаємне место биваня у Панчеве, понеже сом не мал нікого од кого бим мог чекац даяку помоц. Органу УДБ-и сом ше мушел являц два раз тижньово, дзе обовязно на мне окончовани приписок же бим подписал вияву о сотрудничестве з УДБ-у. Мой подпис, медзитим, не достали.

Кед сом ше з Голого Отоку врацел до Београду, покус зоз страхом, але сом ше не могол одорвец жаданю, зашол сом до Мили Чобански. Иншак, человек ше з Голого Отоку врацал „на шлебоду" психично и физично витрапени, престащени, безнадїйни,

малтретовани од УДБ-и, у векшини підприємствох и установох дзе сом питал роботу бул сом брутално поніжовани и цинично одбивани - цо спричинело чувство абсолютней езуитскей одрученосци од штредку хторому человек безрезервно припадад. Чловекови була пререзована кажда драга же би себе зоз свою яку-таку роботу обезпечел голем минимум за проживйоване. У подобним психичним стану сом ше нашол пред Миловима дзверми. Диргонел сом пред німа окреме кед сом приписнул гомбичку на брэнчку - же ме любезно одбие з прагу. Кед отворела дзвери, запатрела ше на мене як кед бизме ше стретли лем после даскеліх дньох - тепло, человечески, з очиглядну нему поволанку най войдзем. А я стал як заслупнути на прагу и не могол сом ше руциц.

- Цо стоїш як слуги? Уходз! - ошмихуюци ше гварела Мила.

Вошел сом легко, аж радощне, бо у мене попустила напнутосц страху и надїї, а ноги ше ми тресли. Кед сом вошел до приклетя, мушел сом ше опрец на ручку фотелї. Кед ме видзела такого, влапела ме за руку: - Шедні и цихо будз! - поцихи але сугестивно пошептала Мила. - У шоку ши, то мушиш похопиц. Дораз придзеш гу себе.

Принесла виняк, та сом так пребродзел шок. Мила була незвичайно добри собешеднік, зоз превельким розуменьом психичного стану. Вона не жадала же бим ше ей „споведал“: чом сом и як влапени, як ми було ТАМ. Напроцив, вона барз доберано, зоз знаньом, а психологийно змирюючо водзела розгварку, примушуюци ме обширно приповедац о моеї роботи далекого 1943. року. О три дні, хтори ми були виполнети не лем зоз хасновиту, але и терапийну розгварку, я пришол гу себе и почал здабац на „шлебодного“ человека. Тото змирене и Милово одношене з кореню у мене пременели становиско гу моеї „шлебоди“ и гу будучим одношеньом поединцох, але и моеї реаговане. Похопел сом же барз хасновите пред чловеку подлосцу, цинизмом и поніжованьом - до розумней мири *БУЦ ЦИХО*. Буц цихо з обачлівим презреньом. Таке становиско ме отримало и оможлівело ми зоз задовољством робиц вше вецей и хасновитше.

Кед сом пришол до Нового Саду 1966. року, помагал сом Мили зберац материял за хронїку Вербасу. Же бим ше доисцел же насправди можем писац, же би то було добре за обявйоване, написал сом три роботи и понукнул их Матици сербскей. Шицки три роботи Матица обявела.

По 1973. рок закончел сом рукопис хронїки Коцура. Мила ми совитовала най ми рецензенти буду З. Голубович и Ж. Куманов, як и за уж спомнути роботи. Спрам того, дагдзе 1972. року сом ше упознал зоз З. Голубовичом и Ж. Кумановим, як зоз совисними и правдолюбивими историчарями. Источашне сом ше упознал и зоз Лю. Церовичом, хтори ми сугеровал най напишем обширнейшу роботу (студию) - прилог виучовано исторїї Руснацох Войводини. Обещал ми помоц хтору ми несєбично давал децениями у нашим сотрудніцтве. На тей роботи робел сом полни шейсц роки. У тим чаше сом мал закончени рукопис хронїки Коцура, хтори СУБНОР у Вербаше не сцел прилапиц. Хронїка и студия мали коло 550 рукописни боки. Обидва рукописи прешли позитивну рецензию, зоз предкладаньом за друковане. Обивал сом праги установох и видавательох, але ніхто не мал шмелосци прияц рукопис и обявиц го. Вистати од людскей суети и полицийного преганяня, поставал сом вше упартейши и твардоглавши у непопустиующей намири вшелїяк обявиц роботи.

Так сом пременел тактику наступаня. Знал сом сигурно же од коло 25.000 Руснацох у Югославїї, 10,6% участвовали у НОР, як и же ніхто од Руснацох ані историйно ані литературно не обробел тото участвоване, та од 1968. року починам писац литературни приповедки о Руснацох у НОР-у. Дзекуюци редакторови часопису „Шветлосц“ Дюрови Папгаргайови и директорови „Руского слова“ Миколови Москальови, моеї приповедки обявйовани у тим часопису. За 1971. рок, кед „Руске слово“ розписало анонимни конкурс за длуґши приповедки и збирку приповедкох, пририхтал сом збирку приповедкох под насловом „Дні и ноци“. Кнїжка 1972. року наградзена зоз першу награду и друкована. Одшмелени, написал сом роман о дзедох учашнікох у НОР под насловом „Курир Петя“ и послал го на конкурс. Конкурсна комисија ми додзелела другу награду (єдину на

конкурсу). Конкурс бул, медзитим, понїжени, та моя кнїжка не вишла. О тим ше дознал Мирослав Мика Антич, поволал ме гу себе и гварел най рукопис преложим на сербски язык. Рукопис сом преложел, Мика го пречитал, прешмарбнул мой наслов и написал нови - „Дорушиц дугу“, з толкованьом же сом тоту думку написал у рукопису. На предкладане Мики Антича, рукопис сом послал на анонимни конкурс „Дневника“. Рукопис одкупени и после векших непорозуменьох друковани у 1000 прикладнікох и подзелени дзедом у новорочних пакецикох. КПЗ Войводини ме наградзела зоз додатним гонораром.

Як ми Мила совитовала, рукопис студиї о Руснацох послал сом на анонимни конкурс СУБНОР СР Сербїї до Београду. Не наздавал сом ше успиху, бо конкурс бул общееюгославянски, дзе углавним участвовали докторе историчаре, познати писателе и новинаре. Видзело ше ми же там не мам цо гледац. Але, спрєведол сом ше. Додзелена ми друга награда. Рецензенти историчаре др М. Матич и др Миленкович у рецензийох наглашели же рукопис „мали Магнум кримен“. З помоцу Совиту за науку и культуру Войводини рукопис друковани у 1000 прикладнікох под насловом „Руснаци у Войводини“. Тото посцигнуте дзекуюци историчаром Войводини и секретарови Совиту др Фуади Станкович. Штварта кнїжка друкована ми 1991. року по руски - „Аз есм“ (Голяяда). Автор сом документарного филму „Крик“ (Голяяда) хтори режирал Миша Белегишанин. Направел сом макету у зрозмири 1:100 концлагеру Святи Іргур, хтору сом подаровал Музею Войводини. У власней режїї направел сом видео-знімок макети, пояснююци улогу обектох и организацию „виплокованя“ мозгох.

Шицка тота работа од 1955. до 1991. року цекла под непрерывним малтретованьом органах УДБ-и, а преїг ней и од дзепєдних привредних и культурних органах. Чом сом так витирвало на тим робел? Же бим обдумал свой живот и живот моеї фамелиї. Морални сом длуґнік пре гуману чловецеску помоц: М. Чобански, З. Голубовичови, Лю. Церовичови, Д. Поповому, Дю. Папгаргайови, М. Москальови, проф. Вранешевичови, Н. Гачешови, Ф. Станкович и другим зоз хторима сом ше ані не сцигол упознац. Вецей сом не на витре.

Суд

Покапчани у ланцох по стред драги идзем же би ме шицок швет города видзел. Провадзи ме воднік КОС-а на судзене. У руках сциска енергично пепеша¹. Людзе обрацаю глави гу муром будинкох, шмикаю ше коло самих мурых препущуюци празну, шлебодну драгу мне. И ланцом. Ганьба ме прициска и дави од верху. (...)

Будинок суду вибудовал бувши буржуй. Ту и руїни малей фонтани. Коло фонтани квеце. Самошейка.

“Шедні на лавку!” – розказал ми пепеша.

Шедзим тримаюци ланци у руках медзи ногами. Клатка на ніх зоз тих векших, зоз котрима ше комори замика. Притримуюм клатку же би ми ей чежина, вишаци на ланцу, не глодала руки. (...)

Зоз присутним страхом роздумуюм кельо роки мне скрае суд. (...) И док сом думал о себе, нагло ше отворели дзвери на судніци, нашежар. Виходзел капитан притримуюци ше за удзверя, крочай-два, та за слуп. При слупе станул. Обачел сом же є бляди “на шмерц”. Майор розказал воднікови: “Поволай преїг телефона нашу амбуланту же би позберали того ту. Цошка ше щемерел.” Капитан ше пришпотал гу лавки, та шеднул. Наисце ми здабал на щемереного человека. “Цо ци?” – опитал сом ше поцихи. “Седемнац роки.” “Цо гвариш?” – не порозумел сом. “Осудзели ме у мено народу на седемнац роки строгого гарешту.” Од його толкованя я ше щемерел. Чувствовал сом же сом збляднул, аж ше ми блювало.

“Мирон Скубан!” – скричал майор на дзверох. Вошел сом до амфитеатра у котрим шедзели председатель воєного суду, двоє поротніки, тужитель и по службеной длужносци одредзени бранітель. Председатель суду ше ми опитал: “Пречитал ши обтужніцу?” “Пречитал сом.” “Маш дяки зауваги?” У удох ми суци пражніна амфитеатра, одгук його гласа и слова капитана – седемнац роки строгого гарешту. “Не мам.” “Чувствуєш ше виновати?” “Чувствуєм.” “Каєш ше?” “Каєм.” Председатель вжал зоз стола пресуду, та пречитал: “У мено народу Мирон Скубан ше осудзує зоз кару од штири роки строгого гарешту...” Добре сом поднесол сообщене.

По вращаню до гарешту написал сом жалбу на пресуду. Одвит сом достал о тидзень. Кара ми звекшана на дзешец роки строгого гарешту. Потим сом ше щемерел. Наисце. (...)

На Святи Гргур

Шу-шу, приповеда ше, шу-шу-шу, нагадує ше, шептаюци од уха по ухо – преруца нас на острово Святи Гргур. Шлідзи толковане: же то мале острово у Ядранским морю. Голи, досц високи камени пупок. На ньго, до войны, Далматинци превожели остарели мазги, мули и магарци, же би на мире, пре шорову длугорочну роботу аж по старосц, на мире поумерали. (...)

Полиция пририхтала тристо пейдзешат ланци, длужини коло пейдзешат сантиметри и тристо пейдзешат клатки. Списки менох написани по вагонох – седем вагони, по сто гарештанцох. (...) Сто гарештанци, по двоє скапчани з ланцами, шедза у вагону еден другому медзи ногами. Не мож стануц, випросциц ше, мож лем шедзиц зоз покриженима ногами як губа клоча. При дзверох кибла, до поли ест у ней мочу. Шикац можу лем тоти котри блізко при ней. З кутох не мож рушиц. Не маш дзе стануц з ногу – крем на человека. Води нет, ані цо есц. Так ше рушел вельки транспорт до пристаніща Бакар.

Гойсаме ше од станіци по станіцу. Преруцує нас маневрка з коляї на коляй, дрiliaюци нас лебо цагаюци. При каждим збиваню лебо поцагованю вагонох зоз кибли плюска моч. Вона справедліва – полїва ровномірно шицких. Аж и гевтих котри цалком у куце. Чуц нас на класични балкански гайзли на станіцох ЮДЖ². (...)

Отвераю ше дзвери на вагону. Шветлосц слункова витла по очох. Джмуркам же би ше ми очи привикли на ясне шветло. Слунко пресцера зарї по поверхносци моря. Шицко доокола ше бліщи. (...) Ладя кратка, брухата, коліше ше шкрипяци зоз катарку, привязана гу доку пристаніща у Бакру. На носу ладї виписане ей мено – “Пунат”.

Од вагона по деску по котрей ше уходзи до ладї

шпалир³ людзох у двох шорох, з палїцами у руках. Цивиле. По моцних заокруглених шийох видно же су ресорци. (...) “Вискакуй! Швидко! – розказал стояци при дзверох ресорец. (...) Людзе бежа. Шпалир их вицина з палїцами пошвидшуюци їх плянтаюце бежане. У тей очиглядней настави о ревидованю становискох швидко ше учи. Вискакую пари, бежа през шпалир. “Дри банду!” Зогнути бежа по дески и знікую у утроби “Пуната”. (...)

Шедзиме опарти зоз хрибтом на бочну оплату трабакули⁴ “Пунат”. Ані слово ше не чує окрем пошвидшаного дихценя седемсто душох, побитих и престрашених. Зацмело ше. То моряки закрили зоз цираду уход до штиви⁵. Подполна цмота. През дески чуем благе

булькане морських габох. (...) Цмота виполнена з влжним воздухом од диханя и випарйованя змокнутих шматох, од мочи. Сморд дави, амоніак щипе очи. Чежко уж дихац, не можем установиц причину. Хтошка зоз сциснутим гарлом скричал: “Подавя нас!” (...) Знова хтошка скричал: “Подавя нас, збойніки!” Други глас: “Давим ше! Воздуху! Воздуху ми дайце!”

З далека, ише нерозумліво, чуц галайк чловечих гласох. Муши то буц числена громада людзох. Розликуем ритм скандированя. “Пунат” ознова пременел напрям. Скандироване постало блізде и розумліве: “За кого?” “За Тита!” “За кого?” “За Партию!” “За кого?” “За народ! Шицко! Шицко! Шицко!” (...)

Вискоchel сом зоз штиви на палубу, пияни од смроду и болно. Уцал ме благи витрик, покус слани и зоз пахом моря. Осушел ми щипаци зной. Осушел ми слизи и крив на носу и кошулі. (...) Опрезо мне деска. Вона вяза трабакули “Пунат” зоз жему. Од ей конца, опартого на жем Святого Гргура, почина шпалир у двох шорох, чловеk при чловеку. Мали плато прибрежя розпрестар ше по дуплу капуру зоз коляцим дротом попреплетану. Ложчину⁶ котру витри и морйо урезали до Святого Гргура, широку коло пейдзешат, длугоку коло сто метери, обколешели три шори древених слупох медзи собу сплєчених зоз коляцим дротом. Високи два и пол метера. У тим конлагре⁷ змесцєни коло двацєц древени бараки. (...) З боку шпалира, вонконцом, на оддалєноци, лежа, уж лем у гачох, гарештанци блядого цєла попирсканого зоз креву, вируцєни з утроби удава⁸. Не мушим превєрйовац же чи су мертви. (...)

“Прєвоспитованє”

Стоїм у строю та патрим на гумово бочкори коло мне, на худи сєгна прекрити зоз шиву брудну скору котра найжена од швижого фебруарского рана на морю. Ноги боси, жилави и бридки, аж по сєгна одкаль починаю кратки панталонки цмошивей фарби. Гачи ніхто не ма. Билєє ше задубєна⁹ подрана кошуля без галєра. Якаш файта титовски на глави. И то шицкє облєчиво. И назберани бруд розмасцєни зоз креву. Храсти ше чарнєу у полуцмоти. Таркасти зме як индиянски мустанги.

Подзелєни фриштик. Ише швидше прєлїгнути. Три децилитри чарней кафи и замєшки залапенєй на верх древєней лапишки вєлькосци єдней нєвєлькей песци. Мой жалудок, прєз вєцєй мєшаци, привик ше на глад и не могол инше ніч чувствовац окрем тупого и нєпрєривного жаданя єсц. (...)

Катич дзелї алат за роботу – касєли¹⁰, фурики, чускїй, будаки, мацєли и лопати. “Банда по алат!” – крича бригадирє. (...) Достал сом штири чускїй же бим их ношел. Кажда чускїя чєжка коло осємнац килограми, а длугока метєр и шєйдзєшат. Прє терху не мож их ношиц у рукох. Муши ше их ношиц на плєцу. Нєповязани у чомовє, шлїзкаю ше, падаю зоз плєца. Катич ме вдерєл з песцу. “Алат трєба чувац, бо з нїм хлєб зарабяш, а не руцац го намирно же биш го поламал” – толковал ми. А чускїй

жєлєзни, груби штири до пєйсц цєнти. Ношим их прєплєтаюци з ногами. (...)

Капуру дрота отвєра командир (милиционер) же бизмє вишли з дрота¹¹. Прєчитує шицких котри у роботним строю же би вишли на будовалїще. Тото будовалїще прикра ложчина коло сто пєйдзєшат метєри длугока и двастє метєри широка. Роботни задаток – копац каменє з бокох ложчини, прєношиц го до ложчини, поровнац и вибудовац плато. (...)

“Копцє и виберайцє каменє, трєпцє го на трагач, з голема руками. Банда будзє ношиц, а гнац ю под газом¹² може тот котри сєє чєсно рєвидовац¹³.” Парняка упрагли до касєли. Мне до трагача¹⁴. Штирмє бойкотовани¹⁵ муша зберац и руцац каменє и кус чєрвєнкавєй глїни до касєли лєбо на трагач, з голема руками. Дзвїня будаки, дихац людзє, лопоци каменє руцєнє до касєли. (...) [Капо Марянович розказал] ми: “Вєжні трагач на хрибєт.” Ношим

трагач на хрибцє. Шлїдзим го док вон вибєра каменє, котри мушим положиц на трагач. Нашол го и лєм з пальцом указал на ньго. Положел сом трагач на жєм, та валям каменє. Копнул ми до задку док сом кучал. Спандул сом на главу. “Швидше бандо!” Опомнул ме. Каменє чєжки коло сто килограми. Намєсцєл сом го на стрєд трагача. Ознова копнул до мне. “Дрилє каменє блїжєй гу прєдкє трагача” – указує ми з руку. Послухал сом го. А хто би не? “Лапай трагач за ручки!” – повисшел глас Марянович. Влєпєл сом их. Вон влєпєл на задку за ручки. “Дзвїгай! Тєраз увидзиш як ше банда гонї под газом!” Дзвїгнул сом трагач. Ношим терху котра ми вицагує руки з плєцох. Чувствуєм як ми лопатки розцагую по пуканє вязацєй тканї, роздвоюю лопатку од ключнєй косци. А Марянович вєдно з Брдаром ноша од задку, тримаю кажди за єдну ручку трагача. Дрилєю ме раз швидко аж по бєжанє, раз помали, крочай по крочай, гомбаюци трагач. Ручки ми виша на верху пальцох, боїм ше же ми випаднєу, а каменє ми спаднє на ноги. Поламе ми их. Лєдво чєкам же бизмє цо скорєй сцигли по дно ложчини, же бим ше ошлєбодзєл од терхи, та голєм кус одпочинул под час врацаня на мєсто дзє ше копє каменє. Сцигли змє. “Не руцай каменє!” – скричал Марянович. “Обрац ше, та гайд назад!”

Врацамє ше до брєга. Дланї розгоруцєни, лєдво

тримаю ручки. І знова страх же ми камень спадне на ноги. Поламе их як сухі палічки. Видзи ше ми же аж чуем як хрустаю косци. Зной ми чече з першою преїг бруха. Ласкота ме. Гойса ше трагач, а я ше плянтам преплетаюци з ногами у розпуки і страху. “Обрац ше! Назад до ложчини!”

Ручки ми роздзераю длані. (...) Вецей не може витримац. Спустил сом трагач не роздумуюци о тим же ми може камень спаднуц на ноги, поламац их. Було ми шицко едно, лем же бим ше ошлебодзел од болю. Попатрел сом на длані. Компактна кирвава каша зотрех стирчала поздзерана скоро. Од вдереня падам і знова сом скурчена гушеніца котру газлюю. “Хто ци дошлебодзел спустиц трагач!” – сичи Брдар. Цихо сом. І газловане, як пременка, легчейше ми од ношеня з гойсаньом терхи на трагачу. (...)

Поставели ме на ноги. Єдна сом жирячка. У мене горучава диха і не допуще ошвижене. Коло мене і воздух горуци. “Дзвигай!” влапел сом ручки, а не усудзуем ше дзвигнуц трагач од болю. Але капоове¹⁶ подзвигли, ручки трагача прицисли ми пальци на дробне каменче. Опущел сом ше чувствууюци як ми пукаю предзиравени нохци. Од болю сом нагло дзвигнуц трагач і предлужел – горе, долу, горе, долу... Шива цмота у мене. І звонка мене. Подполно ми шицко едно. Думки ше од болю застановели. (...) Руки ми виша, з плечох здути, чежки шипаніци. Пальци вецей не може сциснуц. Гарсци ми здабу на шимпанзово, такі опушени, розцагнути, же бим ше могол пошкрабац под коленами. “Ище ти можеш” – прешвечує ме Марьянович. (...)

“Пакети” рибом

Бокси у бараки, сами бараки і цали круг концентраційного лагера Святи Гргур загаладзени з дизентерию. Епидемія немилосердна і грози з вищиренима зубами. Воспитаче вецей не уходза до дрота. Лем дежурни командир швидко пребегне през круг дрота же би цо скорей вискочел з нього. Потим бежи цо скорей ше окупац, дезинфіковац і себе і шмати. Медзи нами здрави лем капоове, котри окреме шпя і окреме єдза. (...)

З початку бежане капоох з носилками, на котрих ношели умартих од битки, гладу і хоротох же би их руцели до моря, їжело ми скору, а страх же і мене закруца до фалата старого шаторского кридла і же ме руца до моря рибом будзел у мене жадане жиц. Тераз уж дньово випровадзуем по дзешец-петнац пакети рибом, а у мене ше вецей не порушую ніяки чувства. (...)

Інфективне оддзелене концлагера Святи Гргур, шеф оддзеленя др Пирошков, юлій 1951. На оддзеленю лежа коло сто нерухоми косцаніки, котрих наволоу і як чежко хори. Дньово ше з оддзеленя преноши до здихальні¹⁷ по штирох-пейцох. Ніхто их не випровадзує. Ніхто их не дочекує, бо ше не врацаю. Їх бегцом одноша закручених до циради же би их руцели до моря. То лем єдна пиятина больніци, не рахуюци “мали дрот” дзе ше

окончовало спеціальне вишлїдзоване а шмерц надиходзела вельо швидше і частейше. Юній і юлій 1951. були мешаці отупеней вистатосци, ровнудушносци, зотартей волі і умераня. А больніца у борби зоз хоротами і шмерцу розполагала з – лизолом, хлорним вапном, ветеринарским йодом, сумпором против лішайох скорі на глави і твари, та дестиловану воду. У таких умовийох умеране було іста така операція епидемія як цо то були дизентерія, гепатитис, атрофія, ангіна пекторис, артритис... На Святим Гргуре ше не умерало, на нїм ше здихало у смроду, бруді, без лікох, жвірски побити, поламаних косцох, вигладнети смиядни (...).

Рушели до дрота на полудзенок, на обарену статкову цвиклу. Под слунком, як слупи ценки цині косцанікох, гротескно ше кланяю у ходзеню. Коло колони пребегли носилки у котрих лежал косцанік закручени до циради. Випровадзели го по чамец дежурного гробара. (...)

Гледане виходу з пекла

По заранку¹⁸, одбутим у цихосци, хижни старшина Говедарица толковал лагерашом. Мирон го чул як кричал опрез строя. “Прешлей ноци, на Рабу, з помоцу народу, влапени Миодраг Палавестра, вична банда¹⁹, котри не указал ані кус сцена же би ревидовал своєю зрадніцке становиско, же би ше врацел на драгу нашої Партії. По тераз то його треце пробоване сцекнуц з нашого будоваліща. Наша длужносц же бизме ше дистанцовали од того бандита і одредзели му заслужену кару. А кара за вичну банду, котра три раз сцекала, може буц лем єдна – а то шмерц!” “Шмерц банди!” – дре ше Дюкич. “Шмерц банди!” – прилапели капоове. Лагераше цихо. Нараз ше нашли у улоги судії. (...) “Скандируй, бандо! – гнівно і з обачлівим страхом ричи Катич. – Шмерц банди!” Коло шейсц тисячи лагерашох жубротаю против своєї волі под прициском ужасного страху од вимсценя воспитачох: “Шмерц банди!” “Гласнейше! – надзера ше Говедарица. – Зоз строю тота вична банда не шме висц жива!” (...) Мирон обачел же з бараки число єден хижни старшинове, тримаюци го под пазухами, цагаю голого, лем у кратких гачох, чловека. Цагаю го гу строю котри осудзени против своєї волі забиц чловека. Люба Паунович го тарга за власи, треше му главу котра ловга. Мирон обачел не лем же Миодрагова глава ловга, але же ше му безживотно опушени ноги цагаю по дробним каменю. Стресол ше од неприємного чувства як кед чловека стретне шмерц. Тот чловека уж бул мертви! Забити прешлей ноци док го хижни старшинове вишлїдзовали! (...) Цело Миодрага Палавестри не прешло през шпалир, остатні раз. (...)

З будинку пекарні, з мура другого поверху, бойкотовани бувши майор Милинович нашол виход ошлебодзиц ше од пекельного мученя, та скочел з мура же би ше розбрызнул. Не удало ше му самозабойство. Лем поламал обидва ноги. Косци у сцегнох, зламани, пребили му скору. Било і бридко стирчали. Здабали на позадзивани коліки. Однесли го швидко до больніци. “За

кого?!”

звращал воднік Дюкич. Ніхто не прилапел скандироване, бо шицким у гарле були позадзивани косци сцегнох Милиновича и смуток пре будущего доживотного богаля.

Дочекованє нових

По полудзенку будоваліще нового человека, самоуправа лагерашох по розказу вишлїднікох, формовала шпалир котри ше, як покручени груби черева, лєдво змесцел до “манєжу” дроту. Коло шейсц тисячи косцаніки, огорени як индийски аскети и таки худи, вистати и зловольни стоя же би святочно дочекали нову банду. (...) “Дри банду!” – надзераю ше капоове. “Дри банду!” – мумла шпалир. Шицко би то було шмишне кед би не було трагичне. Шпалир ше руша, шири и зужує як гад кед ліга свою жертву.

Мирон стал, спрам власного несамоправного становиска, у шпалире з руками на хрибце. Не могол дзвигнуц руку на людзох. Не могол то поробиц по розказу, а против своей совисци. Припатраюци ше не обачел больнічарох з носилками, та заключел же ище ніхто не забити лебо покалічени. И то якишик прогрес у концлагре Святи Іргур.

За Мирона не було несподзиванє кед гу ньому пришол Катич. Влапел го за ухо, викруцел з пальцами вицагаюци го зоз шпалира. “Кед не сцеш биц банду, будзеш ти бити!” Водзи го коло шпалира цагаюци за ухо гу його початку. Мирон обачел же є не сам. З каждой бараки, за приклад, през шпалир препущена банда котра не сце водзиц борбу против неприятеля и помогнуц му же би постал чесни ревидирец.

Гу шлєбоди

У юлиу 1955. року вишлїднік одредзел до групи лагерашох и Мирона Скубана, котру посилал до леса на роботу. Мирон зацерпнул! До леса посилали вишлїдніки лагерашох же би з добру покарму догнали свою физичну кондицию на нормалну – пред пуцаньом на шлєбоду! Миронови думки на шлєбоду, полни три роки скорей часу, сцинали диханє, крєв му била до глави врацо през крєвоцек, а длані ше му зноєли. (...) О два дні Мирон Скубан, зраднік Партии и народу, гарештанец матичне число 855, рушел до леса на подкармйованє.

Мирон вибегнул з друкарні и бежал аж по пристаніще до ладі. Бул то “Пунат”, ладя на котрей сцигол 1951. року на Святи Іргур. Мержел го, гоч му тота стара далматинска трабакула ніч не була виновата.

Плївна драга од Голого отоку по Нови Винодол за лагерашох була права туристична атракция. Слунко, морйо, побереже на чийх стинох були попріліпковани хижи як ластовково гнїзда, а людзе ходзели шлєбодно и не обрацали ніяку увагу на ладю на чией палуби стали людзе жадно упиваюци кажди їх рух. Шлєбоду! Цалком блїзко, очухнуц ше мож до ней, а не мац ю. Стоя лагераше опарти на оградзєне палуби и кажди на свой способ доживйовал стретнуце, у переходзєню, зоз шлєбоду. Цихосц влада. (...)

По фриштику лагераше пошедали до камиона.

Милиционер шеднул до кабини. Лагераше сами у камиону, котри вишол на асфалтну драгу, ровну и блїщацу. Мирон, без своей волі и жаданя, место ней видзи горбову драгу од пристаніща по дрот на Голім отоку. Там дзири пополнени з дробеним каменьом, а колона концлагерашох, новей банди, праве цо вишла зоз шпалира. Опухнути, кирвави, побити, розтарганих шматох, лєдво ше шпотаю по горбавей драги. “Уа, банда!” – ричи мотор камиона. “Дри банду!” – черепчи каросерия. “Бойкот банди!” – врєща колєса на асфалту.

И шицко то знікло у єдней хвильки. По драги идзе жена! Не обична, и не гоч яка. Шофер спомалшел воженє. Миронови засхло у гарле. Ліга шлїну, а шлїни нєт. Боі ше патриц у єй напрямє. Ша вона шлєбодна гражданка! И не зна цо робиц. Знімац лебо не знімац шапку з глави. Видзи папуци на босих ногах. И костки, лісти! Кед сцигол по єй колєна, почало ше му чкац. Света го вдерел по хрибце. А сцєгна, од слунка огорени ровномірно, заокруглєни, длугоки, ніяк сцигнуц по клуби. И не зна на цо патриц – чи на заокруглєни клуби, лебо на цєсни триугельнік на чийм стику смужка костима за купанє. (...) “Ау! – здихнул себе Мате Андраш сцєраюци узноєну твар. – Ище єдно такє стретнуце и я ше упокоїм.” “Не серкай голу воду и по два-три крупки” – шєпта му Света. “Умрем! Чєсне слово, умрем” – одповєд му Андраш.

О хвильку наишла векша група жєнох, котри ишли на купанє. Шицки на камиону цихо и патра. И – ніхто не умар. Але ше каждому нараз сцєло барз жиц. (...)

- 1 ППШ – пишголь “шпагин”, пикавец.
- 2 ЮДЖ – скрацєне: Югославянска державна желєзніца.
- 3 Шпалир – за лагерашох управа лагру примєньовала окремни тип кари: прєход през шпалир, т. є. помєдзи два длугоки шори людзох, тиж лагерашох або “поправєних” лагерашох, хтори били осудзєного на кару.
- 4 Трабакула – файта терховней ладі.
- 5 Штїва – простор за терху у ладі.
- 6 Ложчина (росийскє *лощина*) – долїна.
- 7 Концлагер (росийскє *концлагерь*) – концентрацийни лагер.
- 8 Удав (сєрбскє *удав*) – файта вєлького гада, питон; автор ту длугоки шпалир людзох поровнує зоз питоном.
- 9 Задубєни – длуго не райбани, барз масни.
- 10 Касєла (сєрбскє *касєла*) – справа за ношенє терхи: два дручки зоз крижом поприбиванима дещичками.
- 11 Дрот – з дротом оградзєни простор.
- 12 Под газом гнац – тримаюци лєгчєйши край терхи, давац темпо ходу лагерашови, хтори ноши чєжши край.
- 13 Рєвидовац – прємєніц становиско, т. є. поправиц ше.
- 14 Трагач (сєрбскє *трагаче*) – справа за ношенє терхи.
- 15 Бойкотовани – лагераш хторого, по розказу управи лагєра, шицки лагераше мушєли одредзєни час бойкотовац.
- 16 Капо – лагераш хторого управа лагру поставєла за старшину над одредзєну групу других лагерашох; капоове ше подлїзовали управи лагру з тортуру над своїма товаришами-лагєрашами.
- 17 Здихальня – слово видумали сами лагераше: простория у хторєй чєжко хори умєрєли.
- 18 Заранок – фриштик.
- 19 Вична банда – тот вираз управа лагру хасновала за лагерашох хторих тримала за неоправлївих.

Илустраций: Мєлєния Колбас

ЗБОРНІК ТЕКСТОВ ЗА ПРЕДШКОЛСКИ ДЗЕЦИ

ЛАСТОВИЧКИ 2

◆ Кед же сце дзешка у швецце, а жадаце же би вашо дзеци або унуки знали свой мацерински язык, тота кніжка вам будзе од барз велькей помоци

До рук нам сцигла прекрасна кніжочка под насловом “ЛАСТОВИЧКИ 2” и у тим чишле жадаме исту препоруци родичом хтори маю дзеци до 8 або 10 рокох старосци односно дідом и бабом хтори маю таки унуки а жадаю же би вони знали свой мацерински руски язык. Тота кніжочка им барз олегча же би свойо дзеци научели велі писньочки и на таки способ збогачели їх словни фонд.

Кніжку “Ластовички 2” видало Дружтво за руски язык, литературу и культуру у едициі “Предшколске виховане” як здогадоване на приручнїк под исту назву хтори бул видати пред 30 роками (1976).

Тексти у кніжкі обединени до пейцох часцох: перша, под назву Яшелька, пририхтана дзедом наймладшого возросту, друга Єшень, треца Жима, штварта Яр и пията Лето, розчитованя и други бависка.

Кніжка илюстрована зоз малюнками дзедоцх зоз дзедцинских заградкох у Руским Керестуре, Коцуре и Дюрдьове.

Цена кніжки 5 еври (трошки одсиланя окреме ше плаци) а мож ю поручиц у Дружтве за руски язык, литературу и культуру у Новим Садзе (papugai@EUnet.yu) або у редакциі “Руснацох у швецце”.

Мото цалей кніжки тот:

Гавриїл КОСТЕЛЬНИК

*Ластовичко мала,
Яр ши нам принесла!
Кед чвиринкаш, жем ше будзи,
А зоз ней желене лісце
Ти квитки розтресла.*

З часци “Яшелька”

КОЛІСАНКА

Уж вистали
очка мали,
цали дзень ше
припатрали.

И ручки ше
намахали
а и ножки
набегали.

Вистал и син
и дзивочка
дораз сончок
их побочка.

Мелания РИМАР

РОЗЧИТОВАНС

Най ше пачи
шолька млека
тебе чека.
Хто остатні
ю попис
у кухні ю
вещ помисе.

Мелания ПАВЛОВИЧ

Зоз часци “Єшень”

ЄШЕНЬСКИ ВИТОР

Єшеньски витор
конари кивал,
та жовтим лісцом
пиньочку шпивал.

Вони ше шицки
дакус гимбали,
а вец помали
долу падали.

Витрова писня
вшадзи ше чуе,
то витор з лісцом
валцер танцуе.

Наталія ГОЛУБ

КЕД ЛІСЦЕ ПОЖОВКНЕ

Витор ше ровно по дворе
шпота,
сцекла од нього летня
цеплота.
А вон, допити, з лісцом
зволуе,
молги и мрази гу нам зволуе.
Дижджи не волал, пришли и
сами,

зато ходзиме зоз амрелами.

Наталія КОЛЕСАР

Зоз часци “Жима”

ШНІГ

Пада шніщок, пада,
била нам заграда!

Бида уж и драга,
Та нас вонка цага!

Ми ше облечеме,
санкац ше будземе!
Дюра ЛАТЯК

САНОЧКИ

Купел оец Яникови
саночки новучки нови,
а вони розума не маю,
та Яника не слушаю.

Ке ше з німа на брешок руши,
та их вше цагац муши,
а кед ше з німа назад враца,
та го часто и вивраца.

Яким ОЛСЯР

Зоз часци “Яр”

ВИТАМ СЛУНКО

Витам миле, ярне слунко,
цепли зарї його;
жичим здравя шицким дзедом
народа мойого!

Пажици ожеленели,
лес, поля и загради;
квитки вшадзи, воздух пахне,
полни перша млади!

Патьце слунко, мили дзеци,
полне є лагоди!
Сцеце здравя? Цо чекае?
Шицки – до природи!

Гавриїл Г. НАДЬ

ГОЧ Я И ВИРОШНЕМ...

Гоч я и вирошнем,
гоч и векши будзем;
отцов и мацеров
труд я не забудзем.

Уж ше тераз трудзим,
да им подзекуем,
зато я тот стищок
нешка декламуем.

Янко ФЕЙСА

Зоз часци “Лето”

РОЗЧИТОВАНС

Грае Мижо на тамбури,
слухаю го били кури.
У кошаре пшичок киха,
А когучик кукурика.
Яни дзешка ище шпи,
Идз го пребудз такой ти!

Наталія ГОЛУБ

СТАРИ КАНДУР

Єден кандур стари
купел окуляри
же би видзел мишу
отадз аж до Нишу.

Але цо му вредзи
Кед миша не шедзи:
Гоч ма окуляри –
Крочаї му стари.

Серафина МАКАЇ

Автор:
Славомир ОЛЕЯР
Торонто, Канада

JEAN

очежовало вибор и одлуку. При єдней му ше видзело же будзе жиц зоз нїм лем пре интерес, при другей же є не шира и скрива дацо од нього, при трецей му заваждало же ма дзеци зоз першого малженства, при штвартей же є премлада заньго... Же би ше упознал з велїма и так звекшал свойо шанси у находзеню правей особи, надумал прицагнуц на себе цо вецей зауваги та ше почал облакац покус шмелше,

Жан бул у рокох кед ше у переходзе на хвильку застановивовали женски попатрунки на його од кварцована цмей твари хтора була так крашне у контрасту зоз шивима власами зачесаним на бок. По правдзе, не була то лем твар хтора прицаговала, але його цала фигура. Бул високи, худи, елегантно облечени зоз ношалантним ходом. Ципели вше чисти, вигланцани, кошуля випейгална... Медзитим, чим би пришол блїжей, як павукова мрежа фини ранци коло очох и устох зрадзовали його роки и паночки би швидко обрацали глави на други бок, нїби не замеркуюци го. А праве то го найбаржей болело, тоти каждодньово неми потвердзованя же його час вичурел, же є вецей не интересантни ані як потенциални партнер. Чувствовак ше покус одручени, та ше прето на работи доказовал и улїзовал предпоставеним аж по неприемносц. Сцел голем ту буц важни, та з часом постал жива дефиниция слова "полтрон". За полну слику його характеру досц ище лем доложиц же по походзеню бул Француз, але нїгда не научел французки так добре як англійски.

Жил сам. Раз лем спомнул же мал жену и двох синок але ше давно розишли та од теди жиє як жедляр у кварталю зоз пшичком хторого кажди дзень под час павзи за полудзенюк виводзи до парку же би ше прешейтал и олегчал.

Жан барз мерковал на єдзене и часто знал за полудзенюк попиц лем поллитрову фляшку минералней води "Perrier" як гвари не прето же є французка, але прето же ма шицки минерали хтори му потребни за тот дзень. Раз док шейтал пшичка, од горучави чи од слабосци му ше закруцело у глави та спаднул у парку. Хтошка волал амбуланту. Авто прибегнул о даскельо минути, але Жан уж бул на ногах и не сцел пойсц до болници на препатрунок гоч го болничаре прешвечовали же то муши поробиц и утврдиц прецо замлел. Знал вон причину и сам.

Од теди, як кед би ше цошка обрацело у його попатрунок на швет. Похопел же здраве не будзе тирвац вично гоч кельо минералней води налее до себе и гоч кельо будзе мерковац на єдзене. Одразу постал свидоми же жиє сам и злекол ше од того же можебуц не будзе нїкого блїско кед му ше не дайбоже дакеди ище раз случи дацо.

Жан почал роздумовац же як би найсц себе не лем жену але и приятеля хтори го годзен допатрац и з хторим годзен жиц под старосц. У урбаних стредкох як Торонто то прави проблем. Найсц жену то не, але найсц блїску особу, подпору и товариша - то уж лем цо неможлїве. Роки и подле животне искусство наталожели недовире цо лем

спртски, цо му ище вше швечело пре його атлетску фигуру хтору каждодньово допатрал и отримовал з вежбама и диету. Кед бул у дружтве, трудзел ше водзиц главне слово кеди год би даяка панї наиходзела и важно махал з пальцом нїби розказуюци дацо. На окуляри положел украсни ланцушок и кед их не ношел, кладол их до горней лївей кишенки на кошулі, та му ланцушок зоз шії елегантно падал по першу горню гомбичку. Тиж барз водзел рахунку и о парфему и лосиону по бритвеню. Пах не шмел буц сладкасти лебо чежки, але дискретно прицагуюци и ошвижуюци. Дразка ла лївим боку власох му була перфектна, а даскелї поолейовани власи падали и на чоло цо му давало лем цо не хлапцовски випатрунок. Праве тот мимикрия, намагане випатрац младши як цо бул, одбивала паночки бо була гротескна, не у складзе з природу и лем наглашовала його скрити намири. Кажда з нїх инстинктивно чувствовала же цошка не у шоре. Пре таки неопредзени чувства, почали ше зявївоац вшелїяки приповедки о Жанови. По єдних, вон бул гомосексуални, по других бисексуални, по трецих - импотентни, док по штвартих бул напросто стари чудак цо не могол прежалїц же му младосц прешла...

Каждей першей стреди у мешацу у будинку дзе робел отримовали ше вежби евакуації пре огонь, терористични напад, трешене жеми, лебо даску другу видуману причину... Шицки заняти мушели цо скорей напуциц будинок по гарадичох бо лифти були виключени и мали ше найсц ше на одредзеним месце. Тей стреди, Жан ше не чувствовак добре а требало зоз трицетого поверху зисц долу. Окрем того и недоконченей работи ше назберало та одлучел остац у будинку. Кед сцел викопирац єден документ, обачел же копир-апарат завжати. Єдна панї там уж стала.

- А ви ше не боїце од огня? - опитал ше зоз шмишком.
- Не. Я уж звикла "гориц" - обрацела ше гу ньому.

Аж теди збачел белави, глїбоки очи и блядо доганови власи цо були у прекрасним складу зоз єй билу скору на твари и желену гадвабну блузну.

- Лем да ми знац у хторей вас кули скривали по тераз - вигварел Жан не скриваюци свойо несподзиване - ви ту нови?

Нашмеяла ше на його комплимент и од теди їх стретнуца при копир-апарату постали частейши, а кратки розгварки вше длугови.

З часу на час, кед мали павзу, одходзели и на кафу до ресторану на пятым поверху и теди ше Жан не могол наслухац ей гласу зоз хторим так легко и ошвижуючо приповедала о гоч хторей теми. Даскельо дні по таких стретнуцох знал чувствовац необяшніви оптимизем як кед би подсвідомо знал же му ше дацо вельке и красне не одлуга случи. Кед рационално анализовац ситуацію видзел же не було причини за такі чувства. Уж бул у рокох, жил сам зоз пшичком и гоч кельо ше старал випатрац младши, природу и самого себе не могол спрavedнуц. Велька розлика у рокох помедзи нього и Ирину (так ше волала панї зоз хтору дакеди одходзел на кафу) не давала му причину за гоч яку надїю же їх приятельство годно дакеди постац дацо вецей, але ше заш лем чувствовац крашне у ей присустве и дакеди ше питал чи ше то у нїм не будза уж давно забути емоції.

Ище швидше як ше зявели, Жан одганял такі думки, док му єдного дня не постало ясне же ше непереривно спрavedал и же не видзел очиглядне. Ирина го замодлела же чи би ей не могол по роботы помогнуц дацо.

- Не роби ми шветло у пиньвици а треба ми ю попораїц, та кед маш часу, могол би ши присц опатриц цо не у шоре? Добре? То випатра лем хлопска рука годна поправиц.

Жан лем цо не подскочел. Стримовал ше пристац такой, але нїби роздумуючи гварел же ше ей яви пред конец роботного часу. Шицко постало ясне: його страх од розлики у рокох бул неоправдани, ша очиглядно же ше вон ей пачел як и вона йому. Прецо би иншак праве його волала поправиц шветло у пиньвици? Правда раз ей спомнул же ше розуми и до струї, але ест и младших цо ше розумя вецей од нього. Ясне му було же ше ту не робело лем о струї. Його шарм и труд випатрац крашне ше конечно виплацели.

По роботы го одвезла зоз автом просто до своей хижы у цихим краю у восточней часци Торонта.

- Пописеш себе дацо? - опитала му ше - Мам пива у фрижидеру, а кед же любиш пробовац, мам и паленки з ягодох. Домашня, недавно принесена з Югославїи.

- Опробуем паленку. Лем меркуй, кед є барз моцна и кед ме "влади", я не одитуем за свойо поступки - одвитовал Жан пририхтуючи "терен" за напад и одступніцу кед же би бул одбити.

Ирина ше лем ошмихла и насипала му до погарика.

Робота у пиньвици не тирвала длуго. Окрем прегорених осигурачох, и грушочки прегорели, та шицко лем требало заменїц, а Ирина мала резервни та о дзешец - петнац минути шветло було поправене.

- Ти гение - гварела Ирина - аж ми неприємно же сом ци

однімала час пре такі дробніци. Але уж кед ши ту, можем це замодліц за ище дацо?

- За тебе шицко - одвитовал "зограти" Жан по другим - трецим погаріку.

- Ниа - почала Ирина - мам пред хижу а и у заднім дворе траву хтору треба покошиц, а я не вешта зоз тогу чужку моторну кошачку, та кед не понагляш...

Не требало му двараз повесц. То була нагода указац же кельо є ище у кондиції, указац мишици, буц хлоп у женским обисцу. О пол годзини и тота робота була окончена.

- То би було шицко за тераз - гварела Ирина. - Мам фантастични филм на ДВД-у хтори сом праве пожичела од пайташки, та кед сцеш, можеме го опатриц ведно.

За Жана то не могла буц отворенша поволанка и сигнал. Намесцел ше на кавч дзе и вона шедла потим як уключела телевизор и ДВД. Филм бул о одним французким циркусу, крашне зняти, зоз красну музику и акробатскимі точками, прекраснимі костюмами...

У єdney хвильки, нїби занешени до патрєня, влапел ю за руку. Вицагла ю. Кед ю пробовал облапиц, станула.

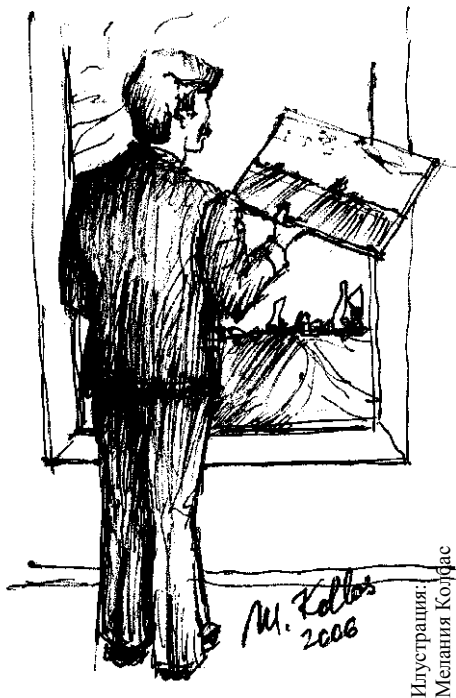
- Жан, не знам цо ши обчековал, але очиглядно же ши погришел. Я одата и муж ми о два дні приходзи з Америки дзе роби та сом го сцела несподзивац и зашпоровац му час на роботох коло хижы. То шицко. Жаль ми кед сом це на гоч яки способ погришно ошмелела. Ти

добри человек Жан, почитуем це як оца и сцела сом зоз тобу остац добри приятель.. Жаль ми же зме ше не розумели. Однешем це по автобус, а ниа ту и дарунок одомне. За твою помоц и за приятельство. И за памятку бо ше о тидзень ведно з мужом селїме до Америки.

Зоз паперу виняла урамену слику на хторей було намальоване польо зоз житом, хлопи цо го кошели з косами и жени як го одбераю, а поза нїх ше видзел витерняк.

Вжал слику, задзековал ей и гварел же ше знайдзе и сам по автобус.

Лєтня горучава з Панонскей ровніни на слики му ше розляла по твари и ище ю длуго чувствовац кеди год би попатрел на ню на муре у квартелю дзе и далєй жил зоз своїм пшичком, док би му у уоx кажди раз ознова задзвинел невивгарени глас: "Стари магарец".

Илустрация:
Мелания Кофкас

НАЙПОЗНАТШИ РУСИНИ АМЕРИКИ

Предлужене зоз 1. боку

розбовчовала, Андрей зоз Микова, валалчку на схилох Карпатских горох, емигровал до Америки дзе нашол роботу у рудокопах коло Питсбурга и у тамтейших железарных. Юлия остала у Микове по 1921. рок кед ше ей удало пойсц до Америки и конечно фамелия Вархола була обединена. Идуцого року Юлия народзела першого сина **Пола**, а 1925. ше народзел други син **Джон**. Наймладши син Вархолових, Андрей, бул народзени у Питсбургу 1928. року. Кед ше пове же Андрей бул народзени у биди вец то ище прави--правучки евфемизем. Вархолов биограф Виктор Бокрис писал *“Фляша кечану розридненого зоз горуцу воду то була юшка хтора им мушела старциц на даскельо дні як едине едзене у обисцу”*. Обидвойо, и Андрей и Юлия, бешедовали лем по русински або словацки так же за їх трох синых англійски язык бул други язык хтори научели.

У тедишні час Ендийов оцц Андрей Вархола робел на будовалішох високих будинкох у Питсбургу и коло нього. А мац Юлия, жадаючи кельо-тельо помогнуц фамелиї и унесц даяки долар до обисца, правела паперово ружи хтори “посадзела” до плехових конзервох и предавала по обисцох, од дзверох до дзверох. Мож повесц же на таки способ вона дала Ендийови перши спознання о вредносци ручних виробкох як и о можлівосцох предаваня истих. Мац у каждой хвильки охрабривала сина и потримовала його любов гу райзованю, мальованю, виштригованю фигурах з

паперу и читаню. Енди барз любел стрипи и часописи и, спрам шицкого, пречитал ище як мали надосц кнїжки понеже мал тельо знаня же могол “прескочиц” першу и пияту класу под час школованя у основней школи. Познате и того же му мац одобрела и помагала го же би брал през лето годзини з уметносци у недалеком Карнеги институту. Як хлапчик, Енди бул просто залюбени до велїх филмских гвиздох, обожовал читац рижни филмски магазини и провадзиц з дня на дзень животи и кариери рижних глумцох. Любел окреме глумцох хтори теди були вельки дзецински филмски гвизди – Ширли Темпл, Мики Руни, Фреди Бартоломей... Брат Пол раз гварел же Енди найволел Ширли Темпл. Кед мал 8 роки Енди писал Ширли

Юлия Вархола у Питсбургу зоз двома спомедзи єй трох синых. Джон (ліво) и Енди (на право). Фотографоване коло 1929. року

ИМПРЕСИЇ О ЄДНЕЙ ТВ ЕМИСИЇ О ЕНДИЙОВИ ВАРХОЛОВИ У НЕМЕЦКЕЙ

МЕДЗИ РУСИНАМИ У МИКОВЕ

◆ Енди нам послал малюнки у куфре, а ми их на пойд положили, правели зме з нїх “труби”, як дзеци, а вец пойд премакал, та и малюнки намокли...

Фамелия Завацкових з Микови дзешка коло 1920. року. Мац Ендия Вархола Юлия Вархола родз. Завацка стої горе, цалком ліво

Є ден интересантни имейл сцигнул на редакцию новинкох уж покус давного дня 12. януара 2003. року, имейл хтори просто трепецел од набитих емотивних импресийох. Написал го др **Михал Баран** зоз Немецкей:

- Праве сом одпатрел дас годзинови знімок на касети цо ту пред даскелїма днями емитовали на ТВ о Ендийови Вархолови. Невироятно же кельо часу пошвечене тому чловекови на немецкей ТВ! Цо повесц о шицким? Єдноставно, буря чувствох порушана зоз тим ТВ прилогом! У тим прилогу **НАЙМЕНСЇ**, скоро ніч ше не бешедує о його уметніцкей надареносци и о творчосци. Найвечей, скоро шицко, то приказ валала Микова и розгварка зоз Ендийовим братняком и з мацерову шестру. Шицко попреплетане зоз терашніма

трендами живота на словацкей Горніци а праве того за мнє особне було першокласне.

Ендийова нина як кед би ю знімали дагдзе у Керестуре, Коцуре, Дюрдьове... Справоване, облечиво, бешеда... Братняк ище баржей. О Ендийови приповедаю але го нікто нігда не упознал. У Микове Енди нігда не бул. Егзистує його музей у Медзилаборцох и тоти ту у Микове ше жру прето бо им Медзилаборчане подишли. Музей видно же нови, блїщащи будинок (голем знука) а на сред огромней просторїї вельки кабел бо премака кед пада диждж. Громада малюнокх по мурых о хторих управитель музею и председатель општини Медзилаборци не знали АНІ СЛОВКО фахово дацо повесц!

Ендийова шестринїца по дідови приповеда же им сциговали його малюнки цо им ище давно, давно посилал у куфре а вони не мали благеї вязи же то дацо и

вредзи та покладли на пойд, вец як дзеци ше бавели з тима сликами, правели з нїх “труби”, вец премакал пойд та и слики намокли... Вархолово познати скици обуї сцигли їм до рук у даскелїх писмох а вони з нїх направели ладьочки и пуцали их по рики... Анї за живу главу не даю за нго же мал даяки гомосексуални унапряменя. Його братняк гвари же таке дацо зоз Микова не може и нігда анї не вишло. Але су горди на нго гоч не маю поняца же кельо вредзел.

То у вязи самого Ендия, а прилог барз вредни кед ше патри з другого, социального боку як прегляд тамтейшей

Темпл (бул то час кед мал перши напад такволаного “танцу Св. Вита”) и моддел ю же би му послал ей автограм. Ширли Темпл послала Ендийови вельку слику хтору вон потим роками чувал и обешел ю у дньовой хижі дзе лежал после нападу спомнутей хороти. Одушевенє зоз филмским гвиздами и їх фотографіями водзело Ендія директно до заинтересованосци за саму фотографію. Можебуц було щешліве доприношенє розвою його уметніцких предиспозиційох и того же у одвитующей хвильки доставал дацо цо му помогло унапредзиц даєдни схопносци. Так як 9 рочни хлапчик, Енди достал 1937. року свой перши фото апарат. Бул любопитліви та неодлуга направел “цму комору” у пиньвици їх хижі и сам розвивал свойо филми.

ДУМАЛИ ЗМЕ ЖЕ ПОСТАНЄ ПАНОЦЕЦ

Джон и Пол ше познейше здогадовали же им мац часто приповедала о чежким живоце у родним краю дзе шмерц була такповесц каждодньова подія. Першонародзене дзецочко, дзівчатко, мушела поховац на драги кадзи сцекала од воякох под час першей шветовой войны. Джон паметал же им мац так описовала страшни часи тей войны “По лесох и на лукох було полно мертви цела воякох. Та и длуго по войны ше у трави билели косци воякох як даяки били печарки”. И ту Джон ище додал: “Наша мила мац нам часто гуторела же кед нам чежко най ше теди вше обрацаме и поволуєме на Бога”. Спрам шицкого, тоти мацерово слова ше Ендийови урезали до психи за цали живот.

Юлія Вархола зачувала стаємну вязу зоз свою родзину у Словацкей, окреме зоз свою шестру Еву Безекову, хтора ю нащивела у Нью Йорку 1967. року. Але, кед ше Безекова врацела зоз драги до Америки ей родзина могла досц часто чуц ей дудране на Америку и на способ живота з яким жили Вархолово. “Вони там будує барз високи

будинки, аж по саме небо... Бог их покаре пре того”, приповедала Безекова Михалови Бицкови 1987. року. “Енди чудни человек. Вон нігда не цихо. Непреривно дацо роби, телефонус, ноши докола якуш шкатулу зоз хторей ше чує человекі глас. Дияволова робота!” Юлія Вархол зняла свой глас на єдну грамофонску плочу, уж у чаше кед жила зоз сином Ендийом у Нью Йорку и кед себе таке могла допущиц. На тей плочи вона зняла вецей приповедки, шпиванки и описала велі події зоз ей часох дзединства у Микове. Шицко того тешка мож чуц на интернету, на адреси <http://edu.warhol.org/podcasts/julia.html>

Як и шицим доселєнцом и Вархоловим церква була окреме важна бо ше им през ню удавало зачувац вязу зоз старим крайом. Побожни Вархолово порядне ходзели до грекокатолицкей **Церкви св. Ивана Златоустого**, мац аж и даскельораз тижньово, та так и Енди од найвчаснейшого дзединства здобул звикнуце одходзиц на Службу Божу и внедзело и роботним дньом. Тото звикнуце Енди зачувал по конец живота. Образи хтори з увагу розпатрал у церкви означели и його перши дожица з уметносцу хтори, так, занавше остали повязани зоз религию. И попри того же мал двох старших братох, Пола и Джона, ніжни Енди бул и остал мацеров любимец. Ендийов брат Джон з єдней нагоди гварел и того о Ендийови: “Кед Енди бул хлапец ми думали же вон постане паноцец. Аж и под прициском, у хвильково чежких ситуаційох, вон нігда не залал, не виповед бридке слово. Енди верел же треба вельо и вредно робиц!”

- Як дзецко часто сом бул хорйовити. Мал сом три нервни напади, каждого року по єден. Єден на осем, єден на дзевец и єден на дзешец роки живота. Напади “танцу Св. Вита” (неконтроловане потарговане цела и корчи) вше починали першого дня летнього одпочивку. Не ясне ми прецо. Цале лето сом препровадзал слухаюци радио и

ситуації и їх способу роздумованя. Перша, основна импресія, же то наисце наше людзе, невіротно яки су нам блізки по каждим руху у справованю. Нет коментару, але зоз директного контакту, чому барз пошвєцена увага у прилогу – видиши НАС! Циганє обовязно присутни, йойча и лаю власци же их дискриминую бо их не пуша до музею ягод кед би там було дацо цо мож украднуц. Управитель музею пояснює же нікому не забранєне войсц, але же муши плациц уходніцу, а циганє гваря же не маю пєнежи на таке, а до карчми на палєночку и пиво маю! Вєц вон и о тим же не мож до музею уходзиц непоприберани, брудни итд. Надосц часу у емисії дате їх йойчаню на социјално-єкономску ситуацію, на вельку незанятосц и то шицко дате през слова звичайних людзох и видзело ми ше як кед бим слухал дакого зоз просторох бувшей Югославії. Єден з нїх указує на якишик амблем бувшей Чехословацкей и здихує себе же “гоч бул комунизєм, але мали шицки роботу, було злагоди и, єдноставно, могол ши на лавочки у було хторим парку на мире заспац и ніч би ци ше не случело, а тераз – га то лєм патра же як би це

Грекокатолицка церква у Микови дзе Юлія Завацка од. Вархола була кресцена и дзе роками шпивала у хору пред тим як емигровала до Америки 1921. року

окраднуц!”

А кед анализуєш як им у обисцу, швидко заклочиши же так як у гоч хторим нашим там у Войводини – вшадзи палєночка, шунки ше суша у сушари... Ендийов братняк социјални случай, погарик ровно опрез нього. Питаю му ше же як ше одражело чернобильске зарйованє на природу (бо праве зберал печарки) и чи ше не обава од того? А, не, ша гат пред трома мешацами випил погар зоз бензином (мишанїна) бо бул истей фарби як и палєнка и нїїїїїч му не було, єдино же потим попил ище полни кабел води же би го попушело. Ето...

И Ендийов оєц тиж зоз Микова, указовал якиш їх бувши сушєд, же ниа тоту грушку посадзел Ендийов оєц, а и тоту студно дал викопац...

Пушена и грамофонска плоча цо ю зняла Ендийова мац у Америку и послал ище давно своей шестри до Микова. Але, гат, вони теди не мали грамофон та ані не слухали. Но та тераз пушенє и чула ше шпиванка як да ю шпиваю свашки на нашеї свадзби!

НАЙПОЗНАТШИ РУСНИ АМЕРИКИ

лежачи у посцелі з невшитригнутима паперовима бабками розшатима по покривачу и под заглавок. Оцц вельо путовал по рудокопах, гледал кельо-тельо лепше плацену роботу, та сом го не видзел часто. Мац ми читала зоз своїм моцним словацким нагласком, и кед би закончела читац “Дика Трейсия” вше бим ей повед “Дзекуєм, мамко!”. Аж и теди кед сом ані слово не розумел. Давала ми чоколадку вше кед сом офарбел еден бок у теки за илустрації” – писал Енди у своей кніжки “Филозофия Ендия Вархола”.

Млади Енди Вархол
кед закончовал
студії

Факт же Енди бул, праве у роках кед ше формовала його особа, значи од 1928 по 1949 рок, под уплівом рижних образох хтори були узвичаєни у обисцох такволаних Русинох-Американцох, бул окружени зоз молитвеніками, и ходзел часто до церкви дзе шицка атмосфера, обряд, образи и други ствари уплівовали на його дух, односно, були то основни слики з його младосци.

Браца мушели вчас почац робиц же би фамелия могла мац яки-таки нормални условия за живот. А фамелия ише баржей охудобнєла кед умар оцц Андрей 1942. року од инфекції печинки. Юлия Вархол у вецей нагодох гуторєла же причина инфекції єй мужа була у тим же пил загадзєну воду на будоваліщу у Вирджинії дзе еден час робел. Енди мал 14 роки кед му оцц умар и не бул присутни на хованю. Його мац ше обавала же хованє може уплівовац на обнавяне Ендийових “нервових хоротох”. Млади Вархол ше скрил под посцєлю на поверху будинка и одбивал пойсц видзиц свойого оца хтори лежал у труни у дньовой хижи. Истого року кед му умар оцц, Енди закончел школованє у Холмс школи и ступел до штредней школи (Шенли гай скул) дзе окремно интересованє указовал за годзини уметносци дзе му наставнік бул Джозеф Фицпатрик. Браца мушели робиц, по оцовой шмерци, а за Ендия ше якош нашло пенєжу же би ше уписал на студії. Менєй познати факт же перше жаданє Ендийово було же би на Универзитету у Питсбургу студирал уметносц и здобул образованє за наставніка уметносци, же би потим преподавал уметносц у школах. Медзитим, нагло прєменєл свойо плани. Уж теди його будучносц була з висшу силу зарисована понєже тоти питсбургски корені цо мал и Ендийово карпаторусинске нашлїдство уж вельо допринєсли у формованю його особи. Аж и його єдинствєна сензибилносц була формована под уплівом Питсбурга, уключуюци ту етнокултурни вязи, рєлигийни живот, византийску иконографію, годзини уметносци на Шенли Хай Скул, викладни облаки робней хижи Хоум’с и уметніка и наставніка Робєрта Лєпера на Карнегийовим Институту Технології (нєшка Карнеги Мєлон Универзитет). Медзи 1945. и 1949. роком Енди студирал малярски дизайн и историю уметносци, социологию и психологию на Карнеги Институту Технології зоз жаданьом же би насампредз постал добри комерциялни илустратор. Концом студийох стрєтнул Мєта Филипа Пирлстєйна и прєсєлєли ше до Нью

Йорку 1949. року (Пирлстєйн познєйше постал познати маляр рєалист). Теди нєстало слово “а” на концю його прєзвиска.

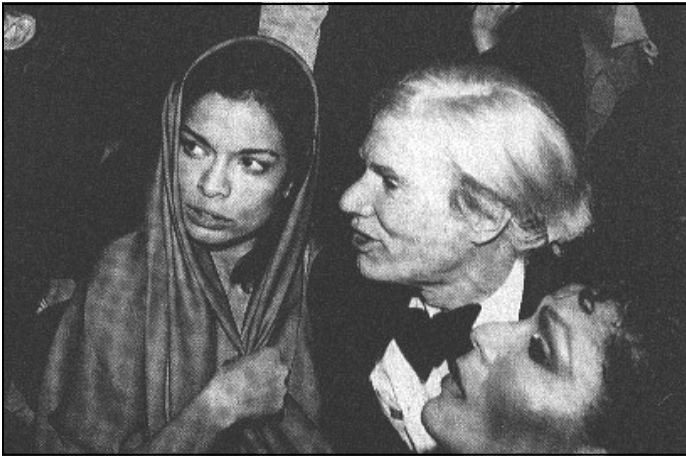
ПОЧАТОК БРИЛЯНТНЕЙ КАРИЄРИ

У Нью Йорку, на Менгєтну, Ендийови були потребни лєм три мєшаци же би одпочал брилянтну карієру як комерциялни уметнік. Єден з Ендийових стабилнєйших ангажманох бул за “Glamour” магазин. Уж теди Енди мал барз ясни циль и жаданє же би постал наисцє успишни комерциялни уметнік. Упарти и безконєчно вредни и продуктивни Енди посцигує успих и як маляр и як модни илустратор. Енди теди робел за “Vogue”, “Harper’s Bazaar” и “The New Yorker”, ушорйовал викладни облаки Бонвита Тєлєр, дизайновал рамикы за албуми фирми “Columbia records”, дизайновал крачунски винчованки, а теди пририхтал и перши рекламни малюнки за **И. Милєрову** компанію обуї. Рєдакторє часописох го любєли понєже бул од слова, вше на час шицко зробєл цо ше порадзєли и, гу тому, мал швижу тєхніку. А даєдни го и сановали. Кєд Кармєл Шоу, главна рєдакторка часопису “Harper’s Bazaar” отворєла вєльку Вархолову фасциклу з малюнками, з нєй вибєгнул “борг”, кухнєвх хробак, и то ю так рушєло же му такой дала роботу. У тєй часци своей карієри як комерциялни илустратор, у цєку 50-тих, Вархол уж зарабєл сто тисєчи долари рочнє цо було скоро нєвироятнє за уметніка у тєдишнї час. Лєм у компанії **И. Милєра** вон єдного року заробєл коло 50.000 долари. Уж теди приходзєл до сознания же муши заняц ише пар особи, як своїх помощнікох, же би могол тримац тот тємпо и одвитовац на шицки контракти хтори му понукани.

Року 1952. мал свою першу самостойну виставу у Хьюго галєрії у Нью Йорку. Теди дизайновал и сєнографію за театрални прєдстави и офарбєл власи на блядо, подобнє слами. По приходзє до Нью Йорку Енди дзєлєл єден квартал у пиньвици зоз ише 17 приятєлями, а 1952. року, кєд уж зарабєл достаточнє, вон прєшол до окремногo квартєлю на Горнїм Ист Сайду, дзе му ше придружєла и мац зоз своїма трома сямскима мачками, образамы и дньовима побожносцями. Мац Юлия прєпровадзєла з Ендийом шлїдуєци 20 роки, аж по даскєльо мєшаци прєд свою шмерц 1972. року, кєд ше мушєла вращєц до Питсбургу прє здравствєни прєблєми. Юлия Вархол нє лєм же жила при синови, алє му часто и помагала у його работи. Енди имитировал єй рукопис у своїх рисункох, кладол свой подпис на малюнках на таки спосєб на яки вона писала його мєно. Року 1959. Енди купєл свой власни таунхаус на Лєксингтон Авєнії, у горнєй часци Ист Сайда на Менгєтну.

Вонка з обисца Вархол жил на спосєб за хтори чєжко мож повєсц же бул смєрни и змирєни: окружєл ше зоз живописнимы жєнамы як цо то **Палома Пикасо, Еди Сєдвик, Бянка Джєгєр, Лайза Минєли, Ли Радзвил, Елизабєт Тєйлор**. Нє мал з нїма нїяки блїзши одношєня. Випитовал ше им о шицким та, мєдзи иншим, и о тим же яки им партнєрє у посцєлі. Вєкшина му на тото одвитовала, лєм нє и **Йоко Оно** хтора ше барз рєздєла кєд чула такє питанє.

Дома шицко було цалком иншак. Каждого рана

Енди Вархол у дружтве зоз познатима женами зоз джет сета

пред тим як би вишол з обисца Енди би клекнул ведно з мацеру и ведно ше помодлели на церковнославянским. На ланцушку коло шиї ношел крижик, а у кишенки вше мал пацерки и литургикон. Ридко поволовал госцох до свого дому, але гевтих хтори мали привилегию буц поволани и так упознац и його мацер, Енди найкрасше замодлел же би у ей присустве не лали и не хасновали брідки слова.

1954. року Енди мал колективну виставу у Лофт галерії у Нью Йорку. Енди мал 1956. року индивидуалну виставу малюнокх за Бой Бук у Бодлей галерії, а його *Златни ципели* були виложени у Медисон Авенії. Путовал теди и до Европи и Азії. У цеку 50-тих Вархол зазначовал непрерывни рост кариери и достал вецей похвали з боку Клуба уметніцких директорох и Америцкого института графичней уметносци. Року 1960. намальовал своєю перши

малюнки базовани на стрипох и на препознатлївих менох даедних компанийох. Були то його **перши поп арт роботи** (“Супермен”, “Дик Трейси” и “Попай”) хтори го, уствари, катапултвовали спрам слави. Малюнки тих стрип юнакох намальовал ище з руку, а неолдуга потим преходзи на хасноване техніки ситоштампи хтору пред тим хасновал лем за виробок плакатах и рекламох и так народзени **поп арт**.

Поп уметніки ше не организовали до даякей препознаваюцей групи або до даякого руху, ані им Вархол не бул даяки вожд, але загадкови уметнік неолдуга у медийох достал назву “**Папа Попа**”. 1962. року вон у техніки ситоштампи на малярским платну виробел слики долларскей банкноти, легендарну конзерву Кемпбел юшки, Мерилин Монро, фляшкох “Кока Коли” и други. Истого року од 9. юлия по 4. август Енди Вархол мал свою першу самостойну поп виставу у Ирвинг Блум Ферус Галерії у Заходним Голивуду. Були то легендарни 32 розлични платна конзервох Кемпбел юшкох. Супермаркет у сушедстве такой накладол пакети правих Кемпбел юшкох до викладних облакох и рекламовал их як “праву ствар за лем 29 центи за одну конзерву”. Шейсц спомедзи Вархолових платнох були предати за по 100 долари кажда. Медзи купцями були Дон Фактор, Бети Астор, Ед Джанс и Боб Браун. Блум Галерия моддела купцох же би ше одрекли власносци над сликами зоз жаданьом же би цали комплет малюнокх тримала ведно, и купела цалу серию од Вархола за 1000 долари, з тим же му суму виплацала по 100 долари кажди мешац. Рок потим як Вархол умар, Ирвингови Блумови були понукнути 10 милиони долари за тоти малюнки. Вони нешка на стаемней поставки у Националней Галерії у Вашингтону.

**Кед же жадаце видзиц
ШИЦКИ боки маґазина
“Руснаци у швецѣ” у фарбох,
а з вецей фотографиями як у
самим часопису, нащивце
веб сайт того маґазина!**

Адреса:

<http://www.32.brinkster.com/rusmagazin/>

**Препоручце и другим най
нащивя тот веб сайт.**

(Предлужуе ше)

РУСНАЦИ У ШВЕЦЕ

Магазин за Руснацох виселенцох цалого швета

Редактор маґазина
Гаврил КОЛЕСАР

Сотрудніки-авторе на тим чишле:

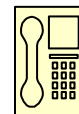
Михал БАРАН, Немецка
Мирон ЖИРОШ, Мадярска
Мелания КОЛБАС, Канада
Гаврил КОЛЕСАР, Канада
Желимир КОЛЕСАР, ЗАД
Серафина МАКАЇ, Войводина
Йовген Генц МЕДСШИ, Войводина
мр Славомир ОЛЕЯР, Канада
Иринка ПАПУГА, Войводина
др Юлия РАМАЧ, Войводина
Мария СТРИБЕР, Войводина
Мария ФА, Канада

Способи контакту тоти:

Za magazin

324 Overlea Dr.
Kitchener, ON
N2M 1T8
Canada

Канада (519) 570-9614

email: amber@golden.net

Виходзи три раз до рока.

Рочна предплата за три числа (зоз трошками одсиланя): за Европу (поединечна **15**, а на групу **12 евра**), ЗАД **15 USD**, Австралия **22 AUD**, Канада **16 CDN**

Шицки преклади и оригинални написи зашицени © 2002, 2003, 2004, 2005, 2006 “Руснаци у швецѣ”. Репродукция истих допущена лем по одобрѣню Редакції

